

De Korhaan

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken

jaargang 50, nummer 3

augustus 2016

INHOUD

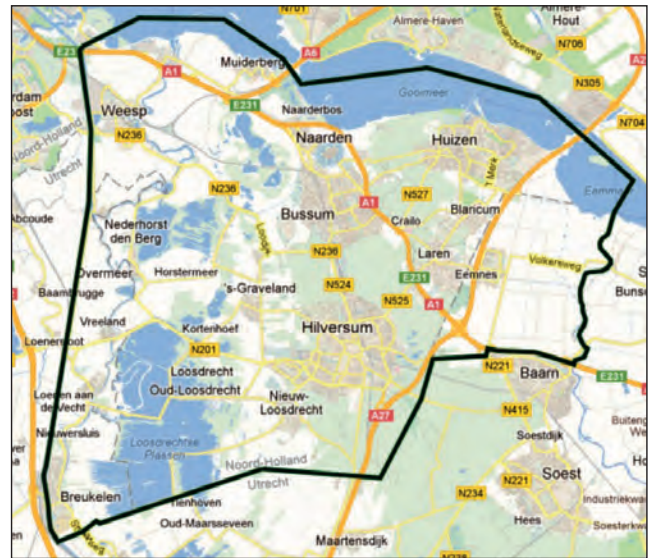
Van de voorzitter / van de redactie	3
De koekoek	4
Boekbespreking	7
De kievit in de westelijke eempolders	8
Het kleinst waterhoen	11
Interview Daan Buitenhuis	12
Een avond overzwaluwen ringen	15
VOGELTREFFERS	18
Hoe gaat het met de uilen?	20
Wat zien ik?	23
Een bijeneter boven de Eem	24
Gedichten	26
Excursie naar het Bargerveen	27
Excursie naar het Kroondomein bij Elspeet	28
Excursie Kromme Rade en Oppad	29
Programma	30
Wijzigingen ledenregister	31
Ontvangen literatuur	32
Vooraankondiging Gooise Vogels	34
Adressenlijst	35
Achterpagina	36

Foto's op de omslag

De cover wordt gesierd met een afbeelding van het kleinst waterhoen. Met engelengeduld heeft Bert Roelofs bij de Nieuwkoopse Plassen een dag lang gewacht op het moment dat deze schuwe vogel uit de dekking tevoorschijn kwam. Foto gemaakt juni 2009, zie verder Bert zijn verhaal op pagina 11.

Foto op de achterkant, ook van Bert Roelofs. De waterral, ook zo'n vogel die je vaker hoort dan dat je hem ziet. En is het dan geluk, of volharding dat het lukte ook deze soort voor de lens te krijgen?

Het werkgebied van Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken

INFORMATIE

Contributie en lidmaatschap

De contributie van de vogelwerkgroep bedraagt minimaal €20,- per jaar. Het lidmaatschap is inclusief ons verenigingsblad De Korhaan. Leden uit één gezin, of samenwonenden kunnen huisgenoot-lid worden. De contributie is dan minimaal €7,- per jaar. Je ontvangt dan geen tijdschrift.

Opzeggen van het lidmaatschap vóór 1 november van het lopende kalenderjaar.

Schenkingen

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken is als ANBI aangemerkt en daardoor zijn uw giften onder voorwaarden aftrekbaar bij de belastingen. Daarnaast kunt u in uw testament een legaat opnemen ten gunste van de VWG. Het is gewenst dit wel met uw notaris te bespreken.

Verenigingsorgaan van
Vogelwerkgroep
Het Gooi en Omstreken
Verschijnt 4 x per jaar

jaargang 50,
nummer 3, augustus 2016,
ISSN: 0929-8762

Redactie
Paul Keuning (hoofdredactie)
Dick Jonkers
Wobbe Kijlstra
Carla van Lingen
Jelle Hogenbirk, fotoredactie

Redactieadres
redactie@vwggooi.nl
Paul Keuning,
Stam 26
1275 CJ Huizen
035 - 526 8281

Ledenadministratie
ledenadministratie@vwggooi.nl
Egbert Leijdekker,
Dr. A. Kuyperlaan 18a,
1402 SC Bussum,
035 - 693 6093

Advertenties
In overleg met de redactie

Drukkerij
BakkerBaarn

Inleveren kopij
Uiterlijk: 5e van de maand januari,
april, juli of oktober

Het overnemen van artikelen is uitsluitend toegestaan na overleg met de redactie. De redactie behoudt zich het recht voor artikelen te weigeren. De auteurs zijn zelf voor de inhoud van hun artikelen verantwoordelijk.

Van de voorzitter

Het is nu 6 juli en 'hoogzomer'. Als je dit leest, is de zomer alweer over haar hoogtepunt heen. Een voorjaar en een zomer waarin we weer veel naar buiten konden om te genieten van de vogels en de natuur. Velen zijn druk geweest met het veldwerk, zoals inventariseren van de broedvogels, onderzoeken van de nestelende roofvogels, uilen, weidevogels nestkastbroeders, zwaluwtil en -wandenbroeders, ijsvogels en koloniebroeders enzovoort. Ook de excursies binnen en buiten ons werkgebied blijven in trek om samen de kennis over vogels en vogelherkenning te delen en vergroten. Dan hadden we ook nog de 1000 soortendag en de nationale vogelweek. En dan ben ik vast nog het nodige vergeten.

En dan gaan velen van ons ook nog een aantal weken op vakantie, waar vaak ook weer van de vogels genoten wordt. Of misschien toch even niet? Voor de vogelaars zijn de maanden

juli en augustus vaak de wat rustiger maanden. Even op adem komen? In het najaar gaan we weer volop aan de slag. De verzamelde gegevens worden opgeslagen en verwerkt in rapporten. De verschillende groepen zullen in het najaar bij elkaar komen om de ervaringen en resultaten uit te wisselen en te bespreken. Kijk in ons programma op de website naar de agenda, waarin ook deze bijeenkomsten vermeld staan. Je bent van harte welkom om deze bij te wonen. Ook al heb je nog niet meegegaan, maar wil je er graag meer van wil weten.

In deze Korhaan vind je ook het programma voor het komende najaar. Kom eens naar de infoschuur voor een lezing. Naast de lezing bijwonen is het gewoon ook leuk om met andere vogelaars samen te zijn en ervaringen en ideeën uit te wisselen. Er wordt nu gezocht naar nieuwe comfortabeler stoeltjes in de zaal en er staat ook een frisse verbouwing in de planning.

Dan kunnen we daarna starten met het programma van ons 50-jarig jubileum jaar in 2017.

Voor de rest natuurlijk veel lees- en kijkplezier met deze Korhaan, waar door het redactieteam en de schrijvers weer veel mooi werk voor is verzet.

Piet Spoorenberg

Van de redactie

Trouwe vogelvrienden onder ons die zich eind jaren '60 op jonge leeftijd aansloten bij de 'Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken', zijn nu vijftig jaar later zelf ook al rond de zeventig. Een leven vol ervaring met vogels en vogelmensen. Leuk om die verhalen vast te leggen in het uitgebreide jubileumnummer, dat we begin 2017 zullen uitbrengen ter gelegenheid van ons 50-jarig bestaan. Mocht u er tegenop zien om uw anekdotes en andere bijdragen om te vormen tot een goed lopend verhaal, aarzel dan niet om één van de redacteuren te bellen, of te mailen. We helpen er graag bij om die te ver-

werken en bewerken tot een boeiend artikel. Ik kijk er nu al naar uit om dat allemaal te lezen!

Al onze leden worden bij deze uitgenodigd om verslag te doen van activiteiten die hebben plaatsgevonden. Het is interessant om iedereen op de hoogte te brengen van die bezigheden. Zo krijgen we een beter beeld van wat er zich allemaal afspeelt in de vereniging.

De aandachtige lezer van De Korhaan heeft ongetwijfeld gemerkt dat er nogal wat schoonheidsfouten gesloten waren in het vorige nummer. Als voorbeeld noem ik herhaling van

dezelfde alinea op een bladzij. Daar zijn we van diverse kanten ook fijntjes op gewezen. De redactie zal met nog meer ondersteuning van de opmaakredactie van de drukkerij, haar best doen om dit soort slordigheden te vermijden.

Paul Keuning

Koekoek, je hoort hem vaker dan dat je hem ziet

Wim Smeets

De koekoek

Carel de Vink

De koekoek, een vogel die tot de verbeelding spreekt. Niet voor niets was deze vogelsoort tweemaal 'Vogel van het jaar' van onze Vogelwerkgroep, in 1996 en 2010. Daar zou menige soort jaloers op zijn! Ook voordien stond de koekoek al eens uitvoerig in het zonnetje in ons blad. Wat maakt deze vogel zo interessant? Is het zijn opvallende roep? Zijn gedrag als broedparasiet? Of het feit dat we over deze opvallende vogel eigenlijk zo weinig weten? Want het is een heuse raadselsoort. We gaan op verkenning.

waarna de vogel met zijn roep die bevestigde. Om zich uit de situatie te redden, kreeg ik van de 'kenner' een heel relaas. Een koekoek vliegt als een omgekeerde eend, roept zijn eigen naam, lijkt op een roofvogel en schrikt andere vogels af. Mijn eerstvolgende waarneming loochende niet alleen dat laatste. Een koekoek-wijfje kwam met een soort borrelend geluid (waar ze niet naar genoemd wordt) uit een wilg vliegen met een hele sliert schetterende rietzangers en kleine karekieten achter zich aan. Die hadden er blijkbaar belang bij om haar te verjagen! Bang? Welnee!

Om bij de roep te beginnen: wie erop let, merkt dat er best wel individuele verschillen zijn in de 'koekoek'-roep van de mannetjes. Sommige roepen keurig in tweedelige series van twee lettergrepen. Waarbij de k-klank nogal eens dichter bij de ch ligt: 'choe-chroeh'! Andere maken er een potje van: roepen in een variatie van één tot vijf lettergrepen. In wisselende series van twee tot wel achtmaal zonder pauze. En dan heb je alle varianten daartussen. Helaas komt een koekoeksklok qua timbre niet in de buurt: het ijle geluidje haalt het niet bij de volle, verdragende klank van de territoriumroep van een 'zingend'

"Een koekoek zie je niet, die hoor je alleen maar," verzekerde een doorgewinterde vogelaar mij toen ik als beginnend, jeugdig vogelmannetje verrukt reageerde op een onmiskenbaar "koekoek" vanuit het rietland bij Everdingen. Nog geen twee tellen later kwam een langgerekte, duifachtige vogel met onvaste vliegkoers over. "Dat is hem!" zei mijn vader overtuigd,

mannetje. Van dichtbij hoor je tussen de luide roep ook nog eens wat zachte orgelklanken. Alsof de vogel een beetje astmatisch hijgt. Wanneer ze een ander mannetje of een vrouwtje najagen, laten ze wat blazend-hese geluiden horen. Het vrouwtje heeft een roep die lijkt op het borrelen van iemand die met een rietje in een glas water blaast, maar dan veel luider. Enigszins lachend. Zodra de koekoek rond half april terugkeert uit zijn winterverblijf, klinkt de roep van het mannetje bijna onafgebroken. Niet zelden tot diep in de nacht. Wat niet vreemd is, aangezien koekoeken 's nachts trekken. Een passerend wijfje moet weten dat hier een levenslustige man wacht, terwijl een concurrerend mannetje maar beter kan doorvliegen! De intensiteit van dat roepen neemt geleidelijk af. In juli hoor je vrijwel geen koekoek meer roepen. Dan juist wel het bedelen van een jonge vogel. Bij een koekoek, verzorgd door grasmussen in de duinstreek viel mij op hoeveel die roep leek op het bedelen van jonge grasmussen.

De vogels keren terug uit 'ergens in Afrika'. Algemeen werd aangenomen dat onze vogels daarvoor naar Zuid-Oost Afrika vliegen: Tanzania en zuidelijker. Daar worden 'Europese' koekoeken gezien. Maar de koekoek broedt niet alleen bij ons. Zijn broedgebied strekt zich uit van Ierland tot ver in China en Japan. De enige terugmelding van een geringde *cuculus canorus* uit Europa in Afrika stamt van lang geleden. Een in 1928 als nestjong in het Verenigd Koninkrijk geringde vogel werd in 1930 teruggevonden in Kameroen. Dat is een stuk westelijker. Britse onderzoekers zijn sinds enkele jaren bezig met een interessant onderzoek, waarbij gebruik gemaakt wordt van gezenderde exemplaren. Die worden per satelliet gevolgd. Dat levert verrassende gegevens op. Zo blijken de Britse vogels al vanaf begin juni hun territoria te verlaten om naar het vasteland te vliegen. Ze worden gesignaleerd in Nederland, België, Duitsland en Noord-Frankrijk. Een exemplaar zat begin juli al in Hongarije! Vervolgens bleken de vogels via Italië, maar deels ook via Spanje, over de Sahara te trekken naar West-Afrika. Dat roept nieuwe vragen op. Waarom trekken ze al zo vroeg weg uit hun broedgebied? Zouden 'onze' koekoeken ook al zo

kort na hun aankomst vertrekken? Gaan zij ook via twee trekroutes en vervolgens naar West-Afrika? Worden ze afgelost door vogels uit Engeland? Doen die hier nog een broedpoging, profiterend van vervolg- en tweede broedsels van bijvoorbeeld onze moeraszangers? Wat betekent dan de aanwezigheid van een roepend exemplaar in juni in onze regio: doortrekker of broedvogel? Naast nieuwe feiten krijgen we dus een hele waslijst van vragen erbij.

Daarmee zijn we bij de broedbiologie van de koekoek aangeland. Die is uitermate interessant. De koekoek is de enige pure broedparasiet onder de Europese vogels. Wereldwijd zijn dat er heel wat meer, terwijl ook in andere categorieën van de natuur broedparasitisme voorkomt. Bijvoorbeeld onder insecten. Een vrouwtjeskoekoek legt haar ei in het nest van een kleine zangvogel. Deze 'waardvogel' is gewoonlijk van dezelfde soort als waar zij is opgegroeid. Het ei lijkt (afgezien van het formaat) sprekend op dat van de gekozen soort. Er wordt aangenomen dat de koekoek een of enkele eieren uit het gastnest verwijdert. Bij gebrek aan waardvogels (of bij vergissing?) belandt een ei ook wel in dat van een verwante soort (bijvoorbeeld bij een rietzanger in plaats van kleine karekiet) of zelfs van een totaal andere soort. Er zijn jonge koekoeken aangetroffen in nesten van een merel, beflijster en vinkachtigen. De laatste zijn zaadeters, die hun jongen grootbrengen met zowel insecten als zaden. Hun eieren lijken totaal niet op die van de koekoek, maar blijkbaar maakte dat voor de betreffende pleegouders geen verschil. Bij 'onze' koekoek komt het jong gewoonlijk eerder uit het ei dan de overige jongen. Het werkt de eieren (of anders de concurrerende jongen) in rap tempo het nest uit. Na enkele dagen verflauwt die drang, maar eventueel nog aanwezige jonge vogels krijgen naast de forsere jonge koekoek geen kans. Er schijnen soms twee vrouwtjes van de koekoek een ei in hetzelfde nest te leggen. Over het resultaat wordt verschillend geschreven. Sterven beide, wint een van de twee of groeien ze samen op? De verwante kuifkoekoek van Zuid-Europa en Noord-Afrika vertoont een iets afwijkend broedgedrag. Daar groeit het jong gewoon samen op met zijn kraaiachtige nestgenootjes: (blauwe) ekster, gaai etc.

Als meest algemene waardvogels worden in de literatuur genoemd: graspieper, kleine karekiet en heggemus (in respectievelijk landelijk gebied, moerassen en tuin/parklandschap). Daarnaast witte kwikstaart, rietzanger. Ook worden roodborst, grasmus en bosrietzanger vermeld, naast uitzonderlijke gevallen als bijvoorbeeld kneu en winterkoning. Wat opvalt is dat een algemene soort als de zwartkop nergens vermeld wordt, terwijl tuinfluiters als waardvogel meer uitzondering dan regel zijn. Holenbroeders als gekraagde roodstaart en bonte vliegenvanger en vogels met een overhuifd nest (fitis, fluitier) zijn zelden 'de klos'. Opvallend is dat op de Britse eilanden de roodborst frequenter als waardvogel wordt gemeld dan bij ons, terwijl de grasmus daar zelden als pleegouder wordt aanvaard. Het gevolg van het opgroeien in een op kleine vogels berekend nest, is dat de jonge koekoek al snel het nest onder zich ziet wegvallen. Lange tijd volgen de onvrijwillige oudervogels hun nog niet vliegvlugge pleegjong met ladingen voedsel. Menigmaal voeren ze het, zittend op de rug van hun (letterlijke!) koekoeksjong. Langzaam leren ze zelf hun voedsel te vergaren: rupsen, ook harige en giftige, naaktslakken, spinnen en (loop)kevers. Eenmaal zelfstandig, groeien ze op in een omgeving waar geen volwassen koekoek meer aanwezig is. De oudervogels trekken weg in juli. De jonge vogels volgen, op innerlijk kompas, in de loop van augustus en september; na half oktober is een koekoek een zeldzaamheid. Volgen de jonge vogels dan dezelfde route (Italië of Spanje) als hun moedervogel? Kom daar maar eens achter!

Brits onderzoek wijst op redelijk gunstige resultaten bij de meest favoriete waardsoorten. Ruim driekwart van de koekoekjes in een graspiepernest, iets meer dan de helft bij de kleine karekiet en net niet de helft van die bij de heggemus raakten volgroeid. Slechts bij hoge uitzondering lieten de oudervogels hun nest in de steek. Mislukking had vaker te maken met algemene tegenvallers als weersomstandigheden, voedselgebrek, verstoring en predatie. Net als bij hun eigen legsel ging een deel van de kleine karekietgevallen verloren door harde wind. Overigens werd er bij minder dan één procent van alle broedsels

van potentiële waardsoorten een koekoeksgeslacht aangetroffen, met uitzondering van de graspieper, heggenmus en kleine karekiet; bij deze soorten ging het om ongeveer drie procent van alle nesten.

Als Vogel van het jaar 2010 bleek bij ons de koekoek vooral een bewoner van moerassig gebied te zijn. De Vechtplas, samen met het Naardermeer, spannen de kroon, gevolgd door de oevers van de randmeren. Het lijkt dat in ons areaal de kleine karekiet de belangrijkste gastheer is voor jonge koekoeken. Daarbij is het frappant dat in het vanggebied rond Oud Naarden en Valkeveen, dat zo rijk is aan kleine karekieten, door de ringgroep nog nooit een jonge koekoek geringd werd. In 2010 ontbrak de vogel op de heidevelden. In 2015 en 2016 was op de Westerheide wel een langdurig roepend mannetje aanwezig. Mogelijk is daar de graspieper de uitverkoren soort, misschien ook de boompieper. De 's-Gravelandse landgoederen en de bossen herbergen nauwelijks koekoeken. Het is lastig om vast te stellen om hoeveel 'broedparen' het gaat. Ten eerste roepen niet alle mannetjes even vaak. Een doortrekkend exemplaar kan enige tijd blijven hangen. Heeft die dan al gepaard met een aanwezig vrouwtje? Dat zou kunnen. Als hij vervolgens doortrekt, blijft zo'n vrouwtje onopvallend achter om haar twaalf tot twintig (!) eieren ergens onder te brengen. Een territoriaal mannetje dat langer aanwezig is, kan mogelijk wel met twee of drie vrouwtjes paren. Maar een ander probleem is dat mannetjes soms kilometers ver rondtrekken. Onderzoek in het duingebied bij Meijndel geeft aanwijzingen dat de interpretatie van broedgevallen, zoals Sovon die hanteert, mogelijk veel te rooskleurig is. Voor 2010 komt Fred van Klaveren bij ons op meer dan 50 territoria. Daarbij uitgaand van de 'officiële' norm van broedvogelkartering.nl. De strengere norm, die uitgaat van het aantal beschikbare waardvogels en het daaronder vastgestelde percentage parasitisme door de koekoek, zou wel eens tot een heel wat lager aantal kunnen leiden. Temeer daar koekoeken zomaar afwezig kunnen zijn in een voor het oog geschikt biotoop, zoals bij ons dus af en toe de heidevelden.

Door heel Europa zijn er aanwijzingen

dat de koekoek in aantal achteruit gaat. Op de Rode Lijst staat hij als "kwetsbaar". Dat heeft voor een deel te maken met gevaren tijdens de trek en in het overwinteringsgebied. Niet alleen voor de koekoek zelf, maar ook voor zijn hulpvrouwen. Wanneer de kleine karekieten in geringere aantallen terugkeren na de winter, heeft dat gevolgen voor de koekoek! Maar ook wanneer waardvogelsoorten een slecht seizoen hebben door voedselgebrek of vernietiging van broedgebied. In het Gooi (en dan vooral de Vechtstreek en Eempolders) gaan de aantallen graspiepers hard achteruit, met alle gevolgen van dien. Biedt de boompieper dan uitkomst? Het zou ook kunnen dat de klimaatverandering ervoor zorgt dat een deel van de waardvogels vroeger nestelen, waardoor mevrouw koekoek te laat komt...

Voor een deel levert recent onderzoek dus verrassend veel inzicht in het leven van de koekoek op. Maar daarmee vermindert het aantal vragen niet. Wat heeft de koekoek nodig om te kunnen floreren in onze moderne samenleving? Met een geschat aantal van 6000 tot 8000 'broedparen' is het in Nederland een duidelijk aanwezige soort. Maar een afname in Europa van 12 procent sinds 1980 is alarmerend. In Nederland lijkt dat percentage flink hoger te liggen. Het is te hopen dat de onderzoeksgegevens hanteerbare aanwijzingen gaan opleveren over hoe we onze broedvogelparasiet kunnen veilig stellen voor de toekomst. Dat we het tij kunnen keren voordat bij ons voor de koekoek de laatste koekoeksklok slaat.

Texel 2015

Andrea Rietbergen

Literatuur:

De Korhaan: 1968 nr. 4; 1989 nr. 3 en 1999 nr. 3.; verder jrg. 44 nr. 2 pag. 72, 73, 74; jrg. 44 nr. 3 pag. 100/101 en recent jrg. 48 nr. 4 pag. 151
Als voorbeeld uit het duingebied (citaat; zie onder): In totaal gaat het in Meijndel om vijf zogenaamde koekoekstammen, gespecialiseerd in broedparasitisme van (1) Boom- en Graspieper, (2) Heggenmus, (3) Gekraagde Roodstaart en Roodborsttapuit, (4) Tapuit en (5) Rietzanger, Kleine Karekiet en Bosrietzanger.

Overige bronnen:

Daan Buitenhuis, What's in a name? Korhaan jrg. 46 nr. 2 pag. 72/73
Klaveren, Fred van, De Korhaan jrg. 45, nr. 1 pag. 8-11 De Koekoek. Vogel van het jaar 2010
Jonkers, D.A., R.A. Kole & J. Taapken 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum pag. 245, 246
<https://www.bto.org/cuckoos>
<https://www.bto.org/science/migration/tracking-studies/cuckoo-tracking/what-have-we-learned>
<https://www.bto.org/science/migration/tracking-studies/cuckoo-tracking/about>
<http://www.vwg-m.nl/soorten/vogel.asp?id=201> (Vogelwerkgroep Meijndel)
<https://www.mpg.de/9356217/gps-animal-tracking-species-protection>
<http://www.jstor.org/stable/3565958> Why Are Cuckoos Host Specific?
L. C. Brooker and M. G. Brooker
<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00063657209476342> Cuckoo Hosts in British Habitats David Glue and Robert Morgan
<http://www.bbc.co.uk/nature/13559202>
http://www.vogelbescherming.nl/actueel/nieuwsbrief/_berichten_nieuwsbrief/q/ne_id/805
<https://www.sovon.nl/nl/soort/7240>

BOEKBESPREKING

Dick A. Jonkers

De boeiende wereld van spreeuwen

Spreeuwen zijn in ons land wijd verbreide en het hele jaar door talrijk voorkomende vogels, die vrijwel iedereen kent. Zij houden zich trouwens op diverse continenten op, waar zij om uiteenlopende redenen door mensen zijn geïmporteerd en die werelddelen vervolgens hebben gekoloniseerd. De huidige wereldpopulatie wordt geschat op, zo'n driehonderd miljoen broedparen. Nederland, qua oppervlakte een kleine vlek op de wereldkaart, nam hiervan in de jaren zeventig van de vorige eeuw nog zo'n miljoen paren voor zijn rekening. Sindsdien is de broedvogelpopulatie met zo'n tweederde afgenomen. Het wachten is nu op de actuele cijfers van de broedvogelatlas van Sovon, die binnenkort verschijnt. De oorzaak van de afname lijkt te maken te hebben

met de beschikbaarheid van voedsel.

Het is een goed idee geweest om enkele decennia na de verschijning van de eerste monografie in ons taalgebied opnieuw een actuele uitgave over deze uitermate boeiende vogelsoort uit te brengen. De houding van mensen tegenover spreeuwen is altijd ambivalent geweest. Enerzijds vond men het een nuts-, anderzijds een prutsvogel. Vogelvangers trachtten vroeger spreeuwen te vangen met netten voor de dis; anderen hingen spreeuwenpotten

op om jongen te kunnen oogsten. Voorstanders voor de aanwezigheid van de soort pleiten voor het nut bij de bestrijding van de larven van langpootmuggen (emelten), die de wortels van graszoden aantasten. Het boek maakt melding van nog een andere positieve bijdrage die spreeuwen aan de samenleving kunnen leveren en wel voor de pluimveesector. Onderzoek heeft uitgewezen, dat roofmijten, die onder andere in spreeuwnesten voorkomen ingezet kunnen worden voor het bestrijden van bloedzuigende kippenvlooien, die het pluimvee belagen. Aan de andere kant zijn er ook mensen die spreeuwen liever zien gaan dan komen, door de economische schade, die zij kunnen aanrichten. Tot die categorie behoren kersente-

lers, die met alle mogelijke toegestane middelen proberen deze liefhebbers van hun producten te weren. Ook rietmaaiers, die de stengels oogsten voor de verkoop aan rietdekkers zijn niet blij met hun komst. Slaapplaatsen kunnen van zeer veel exemplaren kunnen zich in riet bevinden. Geknakte rietstengels zijn niet meer bruikbaar om daken mee te dekken.

Van spreeuwen kan men niet alleen genieten, ze hebben zo ook hun impact op de maatschappij. Onderzoekers hebben er altijd veel belangstelling voor gehad. De auteur is er in geslaagd op plezierige wijze de krenten uit de wetenschappelijke pap te vissen en het geschrevene toegankelijk te maken voor een groot publiek. Verder biedt hij inzicht in de vele facetten van hun leven door de ecologie uit de doeken te doen. Veel vragen die kunnen opdoemen worden hier beantwoord, zoals waarom spreeuwen in zwermen niet met elkaar in botsing komen, imitatiedrag etc.

Dijksterhuis, Koos (2016).

De spreeuw. Gebonden.

160 bladzijden. 14,5 x 21,5 cm.

ISBN 978 90 450 2910 8.

Uitgeverij Atlas Contact.

ISBN. Prijs € 19,99.

De Kievit in de westelijke Eempolders, een update

Jan Mooij

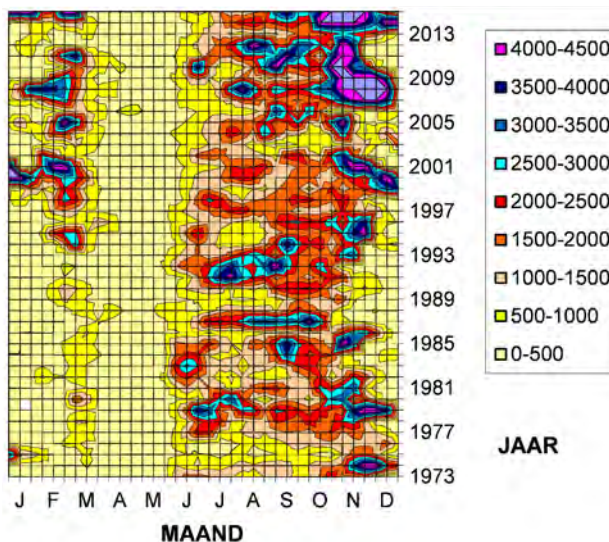
Het jaar 2016 is door Sovon uitgeroepen tot jaar van de kievit. De aanleiding daarvoor is dat het slecht gaat met de kievit in Nederland. Vooral als broedvogel gaat hij achteruit, maar ook het aantal wintergasten blijkt te dalen. In 2007 is er al eens een verhaal over de kievit in de Korhaan verschenen, maar dit is een goede gelegenheid om weer eens te kijken hoe het de kievit hier de laatste jaren vergaat.

Rustig poserend

Martin van Berkel

Zoals uit figuur 1 blijkt zijn er bijna altijd wel kieviten in de Eempolders. Het valt ook op dat de aantallen sterk variëren. Het is van belang om te beseffen dat we hier met twee verschillende populaties te maken hebben. De Nederlandse broedvogels trekken na de broedtijd weg naar het zuiden. Ze worden vervangen door vogels uit Oost-Europa die hier de winter komen doorbrengen. Deze laatste groep is in de Eempolders verreweg de grootste. In langere vorstperioden trekken alle kieviten weg naar streken waar het niet vriest. In het voorjaar komen de broedvogels weer terug en vertrekken de wintergasten.

Figuur 1 Samenvatting van alle telresultaten voor de kievit - tot '84 zonder de Oosterveent.

Kievit trouwe bewoner van de Eempolders

Jaap Bickers

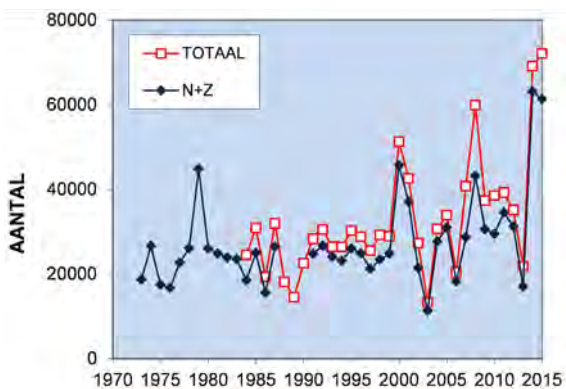
De totale aantallen per jaar (figuur 2) schommelen sterk. Voor een deel is dit te verklaren door het al dan niet optreden van vorstperiodes. Het is ook zo dat buiten de broedtijd regelmatig

enorme groepen, soms tot meer dan tienduizend vogels, worden waargenomen. Het maakt natuurlijk verschil of zo'n groep toevallig op een teldatum aanwezig is. Opvallend is dat deze variatie vanaf 2000 lijkt toe te nemen. Ook de totale aantallen lijken te stijgen. De laatste twee jaren leverden recordaantallen op. Door de grote schommelingen is deze trend echter niet significant. De totale aantallen worden hoofdzakelijk bepaald door de wintergasten.

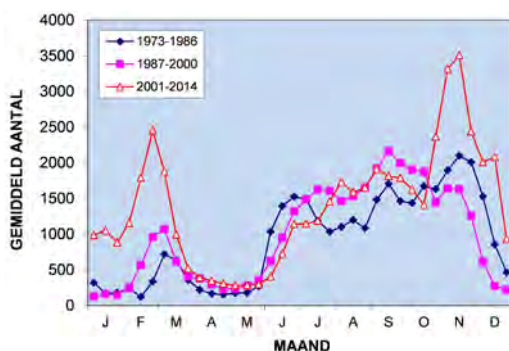
strenge winters de aantallen ook oplopen. In februari/maart zijn er meer kievit aanwezig. Tot halverwege de jaren negentig zou men dat misschien nog kunnen verklaren door aan te nemen dat de wintergasten dan gezelschap krijgen van de broedvogels. Na die tijd zien we echter regelmatig zulke grote groepen, dat dit alleen doortrekkers kunnen zijn.

Om het aantal in de broedtijd te bekijken komen alleen de maanden april en mei in aanmerking. De broedtijd duurt langer, maar in de andere maanden zijn er kennelijk nog (of weer) grote aantallen wintergasten aanwezig. Zelfs in april en mei zijn er soms uitschieters die suggereren dat er groepen niet broedende kievit aanwezig zijn. De grafiek voor de broedtijd (Figuur 4) suggereert dat de aantallen wat omhoog gaan. Dit lijkt strijdig met de resultaten van de weidevogelgroep, die de laatste jaren juist een afname van de kievit constateert.

Een verklaring hiervoor is de verdeling over de telgebieden. Er blijken hier duidelijke verschillen te zijn. In telgebied Noord is in de broedtijd sprake van een stijging, waarbij de aantallen vooral

Figuur 2 Totaal aantal getelde kievit per jaar - blauwe lijn geeft aantallen zonder de Oosterveent

Figuur 3 Gemiddeld aantal kievit per decade voor drie periodes van veertien jaar.

vanaf 2005 gemiddeld hoger zijn dan daarvoor. Daarentegen is in de telgebieden Zuid en Oostermeent sprake van een daling. Deze is juist in de laatste jaren opvallend groot. Bij elkaar is nog steeds sprake van een stijging. Een belangrijk deel van de Kieviten in telgebied Noord broedt in het reservaat. Omdat het beheer daar is afgestemd op de weidevogels is de weidevogelgroep er niet actief. Wij hebben geen aparte getallen voor het reservaat, maar het is waarschijnlijk dat de ontwikkeling in het reservaat veel gunstiger is dan in het boerenland.

In de broedtijd zien we verreweg de meeste Kieviten in het telgebied Noord. In Zuid en de Oostermeent zijn de aantallen ongeveer gelijk. Omdat de Oostermeent veel kleiner is blijkt het aantal waargenomen Kieviten per 100 ha veel hoger dan in Zuid. Zoals blijkt uit figuur 6 was deze dichtheid in het begin van

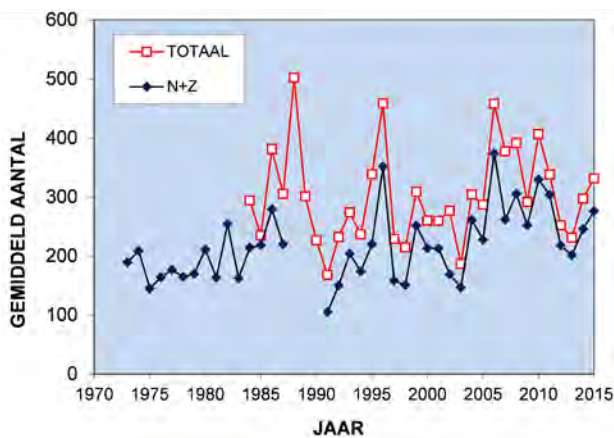
de tellingen zelfs verreweg het hoogst in de Oostermeent. Inmiddels is door een stijging in telgebied Noord en vooral door een daling in de Oostermeent de dichtheid in Noord en de Oostermeent ongeveer gelijk. In de Oostermeent is het beheer van het reservaat van Staatsbosbeheer inmiddels overgenomen door Natuurmonumenten. Het is interessant om te kijken of door deze maatregel de teruggang van de Kievit in de Oostermeent gestopt kan worden.

Referenties

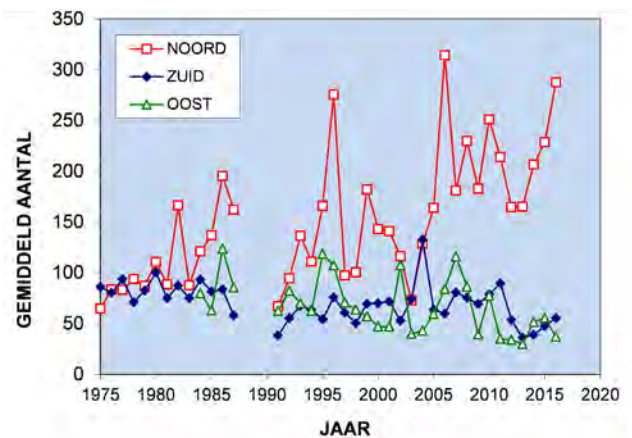
Beintema A., O. Moedt, & D. Ellinger 1995. Ecologische Atlas van de Nederlandse Weidevogels. Schuyt en Co, Haarlem

Bijlsma, R.G., Hustings, F. & Campuysen, C.J., 2001. Algemene en schaarse Vogels van Nederland. (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht

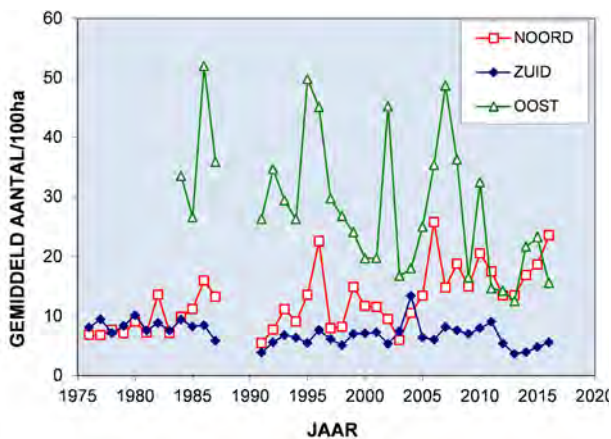
SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland. Leiden

Figuur 4 Gemiddeld aantal Kieviten per telling in de periode april-juni

Figuur 5 Gemiddeld aantal getelde Kieviten in de maanden april en mei per telgebied

Figuur 6 Gemiddeld aantal getelde Kieviten per 100 ha in de maanden april en mei per telgebied.

Het kleinst waterhoen

Bert Roelofs

Voor sommige foto's heb je engelengeduld nodig
Bert Roelofs

Het kleinst waterhoen heet in de wetenschappelijke wereld *Porzana pusilla*. Het geslacht *Porzana* kent momenteel 14 nog bestaande soorten van vooral porseleinhoenen en een aantal rallen uit de verschillende windstreken van de Grote Oceaan. Het geslacht *Porzana* behoort tot de familie van de rallen, koeten en waterhoentjes. Deze familie kent in totaal 131 soorten en is één van de zes families die samen de orde van de Kraanvogelachtigen, vormen.

Bij 'het kleinst' denk je al snel aan een ieniemienie watervogeltje. Nemen we als referentie de in Nederland bekende waterral *Rallus aquaticus* met een lengte van 22-28 centimeter of bijvoorbeeld de dodaars *Tachybaptus ruficollis* met 23-29 centimeter, dan komt het kleinst

waterhoen met zijn 16-18 centimeter grofweg op driekwart in grootte uit. In vergelijking met de lengte van een waterhoen *Gallinula chloropus* van gemiddeld 32 tot 35 centimeter komt het kleinst waterhoen nog maar tot op de helft. Het klein waterhoen is overigens nauwelijks groter dan het klein waterhoen; het scheelt gemiddeld slechts één centimeter. Het klein en klein waterhoen zijn voor een geoefend oog wel van elkaar te onderscheiden; het klein waterhoen heeft niet de rode snavelbasis van het klein waterhoen. Twee andere onderscheidingskenmerken (het klein heeft meer strepen op de onderbuik en langere slagpennen) zijn vooral handig als je ze toevallig beide tegelijk ziet.

Ik had überhaupt nooit verwacht er zelfs maar één van te zullen zien. Want dit kleine uitstekend gecamoufleerde vogeltje (van onderen grijsblauw en van boven zwart gestreept matbruin) beweegt zich op waterral -achtige (lees doorgaans zeer mysterieuze en verborgen) wijze door moerassen met ondiep water en veel zeggen. En in 2004 werd dit hoentje ook nog eens op de Nederlandse Rode Lijst benoemd als 'verdwenen uit Nederland'. Gelukkig is dat nu niet meer waar: in 2005 was er weer een bevestigd broedgeval en in 2012 telde Sovon het nog altijd geringe aantal van 37 broedparen.

In Nederland dus een klein waterhoen zien? Ga daar maar aanstaan, tamelijk kansloos. Gewoon op het internet kijken naar de mooie plaatjes van fotografen in landen waar ze vaker voorkomen.

Ik liep op een mooie junidag in 2009 te genieten van de vele kemphanen, tureluurs, zwarte sterns en geoorde fuutjes in het toen nog jonge natuurgebied de Groene Jonker bij Zevenhoven. Het viel me bij het parkeren al op dat het parkeerterrein echt heel veel voller was dan anders, maar in het veld kwam ik

eigenlijk niemand tegen. Vreemd, maar weldadig rustig. Na een uur of drie had ik driekwart van mijn rondje tegen de klok in gelopen toen ik in de verte een enorme verzameling mensen met verrekijkers en lenzen zag staan. Er aangekomen bleek er een rood-wit afzetlint gespannen en de meeste mensen bleven daar netjes achter; de enkele zot die zich erlangs waagde werd zeer effectief door anderen terug gescholden. Al snel werd me de bron van alle hectiek duidelijk; er broedde een klein waterhoen vlak naast het wandelpad aan de voet van de dijk, op een zandplaatje bedekt met vegetatie.

"Wanneer was het beestje nog gezien?" Dat was al weer vele uren geleden, en toen alleen nog maar wat schaduwen en glimpen tussen de zeggen. Dat klonk allemaal zeer hoopvol. Ik ben er maar gewoon gaan zitten en richtte mijn aandacht vooral op de zwarte sterns, die er foerageerden. Als het hoen zich zou vertonen dan zou dat vast wel door iemand opgemerkt worden. In de loop van de daarop volgende uren liet het kring zich natuurlijk mooi niet meer zien, waarop steeds meer mensen het voor gezien hielden. Ik vermaakte me goed met de andere vogels, dus waarom weggaan. Uiteindelijk zat ik er nog met slechts drie andere zwijgzame vogelaars en ineens begon de man naast me te sissen 'daar komt ie'. En warempel, het duurde even voor ik dat dwerghoentje ook zag, eerst nog in de schaduw, maar vervolgens vlak voor onze neus op een paar meter afstand open en bloot voedsel zoekend op een kaal stuk slib. En dat ging zo'n tien minuten onverstoord door. Vorig jaar op Lesbos miste mijn groep bij het Inlandlake het klein waterhoen; een andere groep zag het hoen wel, aan de andere kant van het meer. 'Boeie', zou mijn zoon zeggen; het klein waterhoen heb ik al lang in the pocket. Zo lang en zo mooi dichtbij zal ik het klein waterhoen niet snel weer zien. Maar zeg dus nooit 'nooit'.

DAAN BUITENHUIS, 60 jaar ringervaring - om door een ringetje te halen -

Paul Keuning

In 1956 je ringvergunning halen en nu op je 83e nog volop in de running zijn, dat is een goede aanleiding om Daan Buitenhuis te interviewen. Dit jaar heeft hij al 250 vogels geringd van twintig verschillende soorten en wie weet, maakt hij de 500 nog vol. Ik mag Daan zeggen, want in zijn geboorteplaats Arnhem waren Daan en ik bijna burens. Ik keek als zesjarige jongetje erg op tegen zo'n volwassen man van over de twintig, die al boswachter was. Daan zat toen in zijn stageperiode en moest regelmatig boswachters vervangen, die overspannen waren geraakt. "Hoe is het mogelijk, dat iemand met zo'n mooie baan overspannen kan raken?", dacht Daan Buitenhuis toen.

De netten staan klaar voor gebruik in de tuin van Daan Buitenhuis

Paul Keuning

Wat kalmer aan

Daan staat niet meer midden in de nacht op, om van vier uur 's nachts tot in de middag in de weer te zijn met vangnetten bij het ringstation. Dat brengt hij niet meer op. Maar in de weelderige tuin aan de Leeuwenlaan in 's-Graveland, waar Daan met zijn vrouw Astrid woont, hangen de netten klaar om uit-

geschoven te worden. Daan is op afroep nog regelmatig met het ringen bezig. Zo heeft hij in Ouderkerk aan de Amstel vorige week nog een paar nesten met steenuiltjes geringd en ook voor de kerkuilen, die bij de familie Roodhart aan de Meentweg in Eemnes broedden, werd Daan erbij geroepen. Dat doet hij dan rustig in de loop van de dag.

Een mooie loopbaan

Daan had de school voor Bosbouw en Cultuurtechniek gedaan, die toen in het mooie witte paviljoen zat in park Sonsbeek in Arnhem. Later verhuisde de bosbouwschool naar Velp. Begin jaren 60 zat Daan in zijn stageperiode en verving, in dienst bij Staatsbosbeheer, tijdelijk boswachters op diverse plekken in het land: een paar maanden Schoorl, een maandje Texel, een tijdje Schoonlo in Drenthe.

De eerste ringervaring in 1956 deed Daan op met een stel jonge houtduiven in Arnhem. Dat leverde een maand later al meteen een eerste terugmelding op. Jaap Taapken, die toen op de ringcentrale in het rijksmuseum van Natuurlijke Historie werkte (dat heet nu Naturalis), berichtte dat deze duif bij Bemmelen neergeschoten was.

Voor advies over de afwatering van een weidegebied werd Daan er ook wel op uit gestuurd. Cultuurtechniek was niet voor niets een vak waar hij voor opgeleid was. In Oost-Friesland, bij Heerenveen was er een probleem met een paar natte weilanden. Een

Nachtswaluw zit hier in een boom. Overdag liggend in een kuiltje is hij moeilijk waar te nemen

Bert Roelofs

grondboring liet zien dat er onder het maaiveld een ijzerhoudende laag zat. Daar moest dus diep geploegd worden. De bulldozermachinist, een rasechte Fries, vroeg "Wah komst dou weg?" In Friesland ben je of Fries, of je bent Hollander en met die laatste soort hebben sommige Friezen wat moeite. Daan antwoordde diplomatiek dat hij niet uit Friesland kwam, maar dat had deze landarbeider meteen al gehoord. Dus uit Holland? "Nee, ook niet. Ik kom uit Gelderland". Dat klonk voor deze Fries net zo ver als Zuid-Europa en het riep meteen bewondering op.

Hierna werkte Daan bijna een jaar op het Leersumse Veld. In de Veenplas broedde een kolonie kokmeeuwen. Veel jongen werden geringd met als bijvangst twee jonge nachtzwaluwen, waarvan Daan het nest vond. Dit waren de eerste en ook de enige nachtzwaluwen die hij in de afgelopen 60 jaar geringd heeft. Tijdens dit vervangingswerk kwam hij erachter dat overspannen raken niet altijd samenhangt met werkdruk, maar dat een goed huwelijk veel bijdraagt aan een leefbaar bestaan. Wat dat betreft heeft Daan het getroffen met zijn vrouw Astrid.

Daan deed het goed in Leersum en kon daar vast aangesteld worden. Maar er was in 1961 ook een vacature op Vlieland. Daar zochten ze iemand die communicatief was en een beetje z'n talen sprak, want hier kwamen toen al regelmatig bezoekers uit Engels en Duits

sprekende landen. Daan ging naar Vlieland en hier hadden Daan en zijn gezin met jonge kinderen de tijd van hun leven. Vlieland was één groot natuurpark waar hij de beheerder van was. Er gebeurde praktisch nooit iets wat niet mocht. Haalde iemand eens een karretje wit zand van het strand, dan was dat met een kort gesprek gauw opgelost. In de zomermaanden liep Daan met zeven vogelwachters rond op het eiland. De voornaamste taak was voorlichting geven. In zo'n kleine gemeenschap wordt wel van je verwacht, dat je meedoet aan het verenigingsleven. Of Daan niet voorzitter wilde worden van de toneelvereniging? Dat heeft Daan op een slimme manier een jaar lang af weten te houden, maar toen ontkwam hij er toch niet aan en werd secretaris. Voor de vogels deed Daan ook zijn best. Samen met Huibert van Eck richtte hij een vinkenbaan in in de Kroonpolders en daar werd (erg) veel geringd! Daan stond er altijd open voor om bij te leren en dat was heel goed mogelijk in gezelschap van biologen als Arie Spaans en Cees Swennen. Op aanwijzingen van Gerrit Speek en Ab Perdeck, echte behaviouristen uit de school van Tinbergen, werd een getijdenvluchtplaats gecreëerd langs het wad van Vlieland voor wulpen en andere steltlopers, voorzien van slagnetten, zogenaamde 'kanonnetten' Die waren uitgevonden door Bé Speek, inderdaad de vader van Gerrit. Na acht jaar, de jongens hadden de lagere schoolperiode er bijna opzitten,

kwam er een plek vrij in het Gooi: beheerder voor drie dagen in de week van de Kortenhoefse- en de Ankeveense Plassen, plus de landgoederen en bosgebieden in 's-Graveland. Daarnaast zouden twee dagen besteed worden aan voorlichtingstaken. Vol energie wierpen Daan en zijn chef Ton Coops zich op die taken. Maar al snel kwam vast te staan dat alleen al de PR-taak meer dan een weektaak was: er kwam een nieuw bezoekerscentrum, niet alleen in het Gooi, maar ook bij diverse natuurgebieden in de rest van het land. Het tijdschrift Natuurbehoud werd door Ton en Daan opgericht. Om het contact met de leden van Natuurmonumenten te onderhouden, werd het land in districten opgedeeld. Daarmee kon in de eigen regio met de mensen contact gelegd worden over de lokale ontwikkelingen. Natuurmonumenten zorgde verder voor de recreatieve ontsluiting van de natuurgebieden: er werden wandel-, fiets- en ruitersporen aangelegd.

De hele week waren Daan en Ton Coops, die net vorig jaar is overleden, op pad in het hele land om dit allemaal te verwezenlijken. Geen wonder dat het ringwerk beperkt werd tot de weekends en soms in de avonduren.

Een ringetje uit Litouwen

Bij het vogels ringen ben je niet speciaal uit op records. Als met gericht onderzoek feitelijk vast komt te staan wat de trekroutes zijn van een bepaalde

Met de raaf op schoot, klaar om geringd te worden.

Pascal Gijssen

vogelsoort, waar gefoerageerd wordt tussen de broed- en de wintergebieden, dan ben je al heel blij dat je daar een bijdrage aan hebt kunnen leveren. Maar je maakt wel momenten mee, die je bijblijven.

Bijvoorbeeld de koolmees in die 1981 op de voederplank bij zijn huis zat. Het gekke was dat de ring aan zijn linker poot zat, terwijl Daan altijd het rechterpootje ringt. 'Toch even proberen of hij in mijn net vliegt', dacht Daan. Gauw het net tussen de struikjes en de voederplank opgesteld met vrijwel onmiddellijk succes. Deze koolmees was een maand eerder in Lithuaniya, USSR geringd, dat is Litouwen in Rusland. Het was een ontdekking, dat koolmezen zulke afstanden afleggen. De mezen gaan op trek wanneer in hun eigen omgeving de sneeuw bijna een meter hoog ligt en het voer niet meer bereikbaar is.

Nog een bijzonder geval was die kokmeeuw in 1962, toen we nog maar net op Vlieland waren. Hij lag dood op de Waddendijk met een pootring, niet ver bij de aanlegplaats voor het veer. De gegevens werden door het Vogeltrekstation in Arnhem gecontroleerd en wat bleek? Met de felicitaties van B.J. Speek,

chef van het ringstation, kwam vast te staan dat dit de oudste kokmeeuw van Europa was! Deze meeuw was in 1932 ook op Vlieland geringd. Het mooie van de aluminium ringen is, dat ze licht en slijtvast zijn en bovendien corroderen ze niet. Na dertig jaar was hij nog prima af te lezen.

Doelmatig ringen

Aan het ringen moet wel een onderzoeksvraag ten grondslag liggen, en gericht op een specifieke soorten. Het heeft weinig zin om klakkeloos elke vogel die je in handen krijgt te voorzien van een ring. Door bij de vogel, die je onderhanden hebt te letten op gewicht en vleugellengte, kan met tabellen van het Vogelringstation het geslacht ook bepaald worden. Dat is bij vogels niet altijd makkelijk tussen de pootjes te zien. Een havik met een bepaalde vleugellengte en gewicht moet volgens de tabel wel een vrouwtje zijn. Bij de havik is er een groot verschil in grootte en gewicht. Daar hoort dan ook een aangepaste ring bij, want het ringetje moet -net als bij je trouwring- precies passen. Niet knellen en niet te ruim zitten, want dan kan hij ergens blijven haken.

Ook de omringende vogelwerkgroepen

hebben Daan weten te vinden. Want wat doe je als in het Amsterdamse Bos een ringer plotseling is uitgevallen? Onder de rook van Amsterdam werden daar in de jaren 1995 tot 1998 wel 50 jonge bosuilen geringd.

In de vrije tijd werden per boot de Ankeveense Plassen met opzichter van Natuurmonumenten geïnspecteerd. Met Inge Mes werden torenvalken, kokmeeuwen, zwarte sterns en bosuilen geringd. Wel bijzonder om dan van de zwarte stern terugmeldingen te krijgen uit Frankrijk, Spanje en zelfs Marokko.

Oor een ringetje te halen

De tuin is een andere grote liefhebberij van Daan en dat is op deze zonovertogen ochtend goed te zien. Een bloemenpracht met een mooie vijver voor het witte boshuis. Met de monumentale beukenbomen van landgoed Hilverbeek op de achtergrond is het echt een plaatje. Bijna alle planten kent hij bij naam. Er moeten elke week heel wat uren in gestoken worden om het er zo op en top uit te laten zien. Een garantie op de levensduur krijgt niemand mee bij zijn geboorte, maar je bent een gezegend mens als zonder stress zo met je hobby's in de running kunt blijven. De tuin, Daan zelf en Astrid, allemaal om door een ringetje te halen. Aardige belangstellende mensen, we hadden nog uren door kunnen gaan met alle verhalen.

Daan Buitenhuis voor het weelderig gelegen huis

Paul Keuning

Een avond oeverzwaluwen ringen

Wobbe Kijlstra, foto's Hilde Veenstra

Jonge oeverzwaluw in het vangnet

Het vangnet wordt leeg gehaald

Dinsdagavond 7 uur en we staan klaar. Het is nog even wachten totdat de laatste regendruppels zijn gevallen, dan kan het ringen van de oeverzwaluwen beginnen. Vanavond is de wand achter de infoschuur aan de beurt, die goed bezet is met ongeveer 60 nesten. De oeverzwaluwenwand achter de infoschuur kent een lange geschiedenis. Heel lang werd de wand elk jaar keurig opnieuw afgestoken en onkruid weggehaald. Met de komst van de kunstwand een paar jaar geleden, is het onderhoud een stuk eenvoudiger geworden. In het voorjaar worden de gaten leeggemaakt en opnieuw gevuld met een mengsel van klei en leem. Ook wordt de ergste begroeiing weggehaald en is het wachten op de komst van de eerste oeverzwaluwen.

Vanavond mogen Hilde en ik mee met Engbert van Oort. Engbert kennen we van het vogelasiel en vogelwerkgroep. Daarnaast doet hij nog veel meer voor de vogels. Het ringen van oeverzwaluwen is een van zijn vele activiteiten. Vanavond wordt hij geholpen door Wim, Gerda en Rinke. Rinke komt als aspirant ringer ervaring opdoen. Onder de paraplu maken we kennis. Gelukkig wordt het al snel droog en kunnen we aan de slag. Campingtafel, stoelen en koffie worden klaargezet en de stokken met netten en 'leefnetten' worden meegenomen naar de wand. Ongeveer een halve meter voor de wand worden snel

de netten uitgezet en gelijk vliegen de eerste oeverzwaluwen al in de netten. Met de eerste zeven oeverzwaluwen in de leefnetten keren we terug naar de parkeerplaats achter de infoschuur, waar ze geringd worden.

'De oeverzwaluw is de kleinste zwaluw die in Nederland voorkomt, bruingrijs van boven en wit van onderen. Hij broedt in kolonies, het liefst in verticale zandige oevers. Daarin kan hij een nestgang graven van soms wel 1 meter diep. Dit maakt het ringen van de oeverzwaluwen interessant. Met ringen krijgen we inzicht in de reproductie -zeg maar het aantal jongen dat wordt geboren- en ook in het verspreidingsgebied. Het blijkt dat veel oeverzwaluwen terugkeren naar hetzelfde gebied', vertelt Engbert, terwijl hij de eerste oeverzwaluw een ring omdoet.

'1kj', zegt hij met het ringnummer en Gerda schrijft het op. 'Het ringen van oeverzwaluwen is teamwork. Het gaat al snel om veel vogels en dat betekent dat we snel moeten werken. Oeverzwaluwen ringen doen we minimaal met z'n vieren; twee personen die ringen, een die schrijft en iemand die kan helpen met de netten en het controleren van de ringnummers van de terugmeldingen. Om de vogels zo min mogelijk te belasten controleren we of het een jong, man of vrouw is. 1kj betekent

eerste kalenderjaar, dat zijn de jongen. Die zijn goed herkenbaar: ze hebben lichtbruine randjes op de veren. Zo in de hand voel je de nog zachte veren. Of het een mannetje of vrouwtje is, kun je herkennen door op de buik te blazen. Bij een vrouwtje zie je de kale broedvlek. Het mannetje heeft dit niet'.

Inmiddels zijn de eerste zeven oeverzwaluwen gecontroleerd, van een ring voorzien en in een kooitje gestopt en met doeken afgedekt. Je wil immers op één avond niet twee keer dezelfde vogel vangen. Eén vogel had al een ring. Deze wordt met ringnummer en geslacht als terugmelding genoteerd. De koffie komt op tafel, het heeft nog geen zin nu al te kijken wat er nog meer in de netten is beland.

'Die terugmeldingen zijn het interessantst', vertelt Engbert. 'Sinds 2010 is er een nieuw systeem en met dit systeem krijgen we veel meer en sneller gegevens. Als ik thuis het nummer van de ring van deze terugmelding invoer, zie ik gelijk waar en wanneer hij geringd is. Aan het ringnummer kun je in ieder geval al zien, in welk land de vogel geringd is. Zo hebben we hier een Spanjaard gehad. Een oeverzwaluw die in Spanje was geringd en drie jaar op rij is teruggevangen. Waarschijnlijk was die hier geboren. Een ringnummer bestaat uit de naam van het ringstation, twee

Een voorzichtig werkje

letters en dan vijf cijfers. De meeste ringers herkennen hun eigen ringen. De terugvangst van daarnet begon met BA, dat is waarschijnlijk een oeverzwaluw die ik één van de vorige jaren heb geringd'.

De koffie is op, het is tijd om de netten te controleren. Er hangen zo op het eerste gezicht 20 tot 30 oeverzwaluwen in, vooral oeverzwaluwen, die uit de wand naar buiten zijn gevlogen en minder, die de nestgang hebben opgezocht. In de lucht vliegen tientallen oeverzwaluwen, die er even daarvoor nog niet waren. Weer terug, zie je dat het team op elkaar ingespeeld is. Eerst de jongen. Hilde en ik zien nu ook de onmiskenbare lichtbruine randjes, dan de volwassen vogels en terugmeldingen. Om zoveel mogelijk fouten uit te sluiten, controleert Wim het ringnummer, voordat Gerda het opschrijft.

Sexeveranderingen

'De oeverzwaluw heeft twee legfels per seizoen en per keer vier tot zes eieren. Interessant is dat sommige oeverzwaluwen bij het tweede legsel kiezen voor een andere wand. Dit weten we uit de terugmeldingen. De eerste keer hier en

daarna vliegen ze door naar bijvoorbeeld Lelystad. Waarom ze dit doen, weten we nog niet. De jongen uit het eerste nest vliegen mee. De terugmeldingen en de snelle terugkoppeling uit het meldsysteem, hebben het raadsel van de sexe verandering opgelost'. Nu wordt het spannend. Het lijkt wel alsof Engbert bewust even wacht voordat hij verder vertelt. 'We ringen hier de jongen. Dan weten we nog niet of het man of vrouw is (vandaar 1 kj). Als de jongen met hun ouders meevliegen naar de tweede nestplaats en daar worden gevangen, kunnen ze er al uitzien als een volwassen vogel. Omdat ze geen broedvlek hebben, zouden sommige ringers mogelijk denken dat dit een mannetje is, hoewel deze jonge vogel ook een vrouw kan zijn. Als ze dan het jaar daarop geslachtsrijp terugkomen, lijkt het er op dat het geslacht zomaar veranderd is van man in vrouw. Dit besef begint nu door te dringen, achteraf blijkt dat dingen soms niet zijn wat ze lijken. Zo komen we steeds meer te weten'.

Interessante terugmeldingen

'Sinds 2010 is er een nieuw registratiesysteem en hiermee krijgen we veel meer en sneller ringgegevens retour.

Als ik thuis het nummer van de ring van deze terugmelding invoer, zie ik gelijk waar en wanneer de vogel is geringd. Aan de inscriptie op de ring kan je in ieder geval al zien in welk land de vogel is geringd. Zo hebben we hier een Spanjaard gehad. Een oeverzwaluw die in Spanje was geringd en drie jaar op rij is terug gevangen. Waarschijnlijk is die hier geboren.

Graafpootjes

'Kijk', zegt Engbert, 'Zo hou je een vogel in je hand om te ringen, met zijn kop tussen wijs- en middelvinger en met de buik omhoog. Dan kan er met de vogel niets gebeuren. 90% van de ringers is rechts en ringt het rechter pootje. De linkshandige ringt bij voorkeur het linkerpootje. Heel soms komt het voor dat je een ring om het pootje doet en de ring aan het andere pootje over het hoofd ziet. Het is mij een keer overkomen. Ik kon toen nog net het ringetje van de rechter poot af halen. Zien jullie het bijzondere aan de pootjes van de oeverzwaluw? Aan het loopbeen, boven de nagels, zitten aan de pootjes kleine stijve veertjes. Bij het graven van een nesthol zorgen die ervoor dat het te verwijderen materiaal naar achteren en dus naar buiten wordt gedrukt'.

Afrika ganger

'Het is eigenlijk onvoorstelbaar dat zo'n vogeltje van 12 gram, de tocht van zijn overwinteringsgebied naar hier heeft gemaakt, de wand weet terug te vinden en dan na het broedseizoen weer terugvliegt. Dat doet hij jaar op jaar en weet dan allerlei gevaren te trotseren. Soms loopt dat verkeerd af. Zo hebben we meegemaakt dat we een geringde vogel loslieten die prompt door een boomvalk werd gegrepen. Ook de sperwer ligt op de loer.

We gaan de netten nog een keer controleren. Er hangen weer de nodige oeverzwaluwen in, deze keer vooral oeverzwaluwen die de wand in willen om daar te genieten van de nachtrust.

Terwijl Engbert en Rinke de gevangen vogels ringen, ruimt Wim de netten op. 'Naast vlooien komen ook teken voor bij de oeverzwaluwen', meldt Engbert. 'Alleen de jongen hebben hier last van. Hier zie je er een met teek. We halen de teken weg en sturen deze op naar

de universiteit van Wageningen, waar ze worden onderzocht. Tot nu blijkt dat het om een tekensoorst gaat die alleen bij oeverzwaluwen voorkomt. De teken zoeken de kop en nek van de jonge oeverzwaluw op, geen fris gezicht. We halen altijd de teken weg, dat vergroot de overlevingskans van het jong'.

In vrijheid

De laatste vogels zijn geringd. Wim is terug met de netten. De geringde vogels kunnen worden losgelaten. Engbert opent de klepjes van de bewaarkooitjes en een voor een vliegen de oeverzwaluwen weer hun vrijheid tegemoet, linea recta naar de wand.

Gerda maakt de balans op, net geen 100 oeverzwaluwen, waarvan er 84 voor het eerst geringd zijn en 13 terugmeldingen. Er zijn dit seizoen al meer oeverzwaluwen geringd dan in het hele seizoen 2015 en dat al met de eerste ronde. Het tweede legsel moet nog komen. Donderdag wacht de wand bij het Raboes. De agenda van de ringers is in deze periode volgeboekt.

Oeverzwaluwen in het leefnet

Het ringen

Engbert laat ze vliegen

VOGELTREFFERS

Foto van de ijsvogel gemaakt in het Gooi vanuit een schuiltent in een privétuin

Aankondiging van een nieuwe rubriek VOGELTREFFERS

Op deze pagina's van De Korhaan is ruimte gemaakt voor de fotografen van de Fotowerkgroep. Ruim veertig fotografen werken hierin mee. Daar zit rijp en groen tussen, mensen die aan digiscoping doen. Zij plaatsen hun gewone camera voor het oculair van de telescoop, maar ook amateurfotografen met imposante telelenzen.

Op de avonden van de fotowerkgroep worden onder leiding van Hugo Weenen tips en ideeën uitgewisseld om de

vogels nog mooier in beeld te krijgen. Het leek de redactie een goed idee om in de komende nummers telkens de middenpagina's te laten invullen door één van de leden van deze werkgroep. In de naam voor deze nieuwe rubriek VOGELTREFFERS komt tot uiting dat in de beperkte selectie van de fotograaf zelf alles op zijn plaats valt: het licht de houding van de geportretteerde vogel en geen storende elementen op de achtergrond. Het is een uitgemaakte zaak dat het met de scherpte wel goed zit. Bertus van den Brink bijt op de volgende bladzijden de spits af.

In de haven van Enkhuizen kon ik de foto van deze fuut maken. Merk op dat hij extra sprekend is, doordat de camera bijna op ooghoogte met de fuut is

Mannetjessperwer, genomen vanuit een fothut van het Goois Natuurreservaat en het Centrum voor Natuurfotografie

Hoe gaat het met de uilen?

Paul Keuning

Bosuil, wordt in de tellingen nogal eens gemist

Jasper Stolk

De bosuilendichtheid per 100 ha is in ons werkgebied dichter dan op de Veluwe. En ook ons Vechtplas-sen-gebied heeft een hogere dichtheid dan de Duitse veen-moe-rasgebieden. De biotoop waar de bosuil zich thuis voelt is open en gemengd bos, of loofbos met minstens een paar oude bomen. In dorpen, stadsparken en de landgoederen in Het Gooi vindt de bosuil volop voedsel en nestgelegenheid.

Misschien vind u het vreemd dat de bosuil ook in het Vechtplassengebied in gelijke dichtheid voorkomt als bijvoorbeeld op de Zuidoost-Veluwe. Maar waar muizen zitten, daar komt ook de bosuil, zeker als er nestgelegenheid geboden wordt. En nestkasten zijn ook daar opgehangen en anders bouwt de bosuil wel in een holle knotwilg graag haar nest. In potentie biedt Het Gooi en omstreken aan ten minste 144 paar bosuilen nestgelegenheid. (Vogels tussen Vecht en Eem, 1987).

Weinig uilen bij de inventarisaties

Ik heb voor dit artikel de ervaringen van Dick de Graaf, Ronald Beskers en Daan Buitenhuis genoteerd. Zij zijn samen met Harry de Rooij, Engbert van Oort en Pascal Gijssen de ervaren mensen die langs gaan bij veel van de bosuilenparen, die in ons werkgebied nestelen. Driekwart van die populatie broedt in nestkasten, meestal speciale uilenkasten van bijna een kubieke meter.

Ter controle heb ik de inventarisatierapporten van de afgelopen 20 jaar eens doorgebladerd. Dat gaat erg gemakkelijk tegenwoordig. Als je op de site van de vogelwerkgroep 'rapporten' aanklikt, dan kan je ze allemaal inzien. Ik heb daarbij onderscheid gemaakt tussen a) bosrijke gebieden en landgoederen en b) waterrijke gebieden, polderen en weidelandschap.

Voor de bosuil en de ransuil telde ik voor elk maar zeven broedgevallen in de bosrijke gebieden:

rapport nr.	gevonden territoria	bosuil	ransuil
194	Naarder Eng in 2010	2	1
201	Groeve Oostermeent,		
	't Harde	-	1
209	Monnikenberg	-	2
213	Hilverbeek, Spanderswoud	1	-
218	Kocherbos	1	1
225	De Zuid	1	1
232	De Zwarte Berg	1	1
233	Hoorneboeg	1	-

tabel 1

Broedgevallen vermeld in recente rapporten

Geen enkele uilensoort werd aangetroffen in kansrijke gebieden als de landgoederen Schaeap & Burgh, Boekesteijn en Bantam (236), de Naardermeent, Oud-Valkeveen (234), Kommerrust (224), Corversbos (221), Laarder Waschmeer (214) en Cruysbergen (202). De tussen haakjes vermelde cijfers verwijzen naar de rapportnummers.

In de waterrijke gebieden is de oogst, voor wat vermeld staat aan broedgevallen van uilensoorten in de rapporten, nog magerder: Er werd een bosuilenpaar aangetroffen in de Waterleidingsplas Loenen (P. Spoorenberg, rapport 187) en één in de Breukeleveense Plas (D. Prop, rapport 220).

Verschil in de potentie van een gebied en de waarnemingen

Kerk-, veld- en steenuilen kwamen de afgelopen twintig jaar helemaal niet voor op lijsten met waargenomen broedgevallen in de geïnventariseerde gebieden. Daar zouden de volgende

verklaring voor kunnen gelden:

1. Veel uilensoorten broeden al erg vroeg in het jaar. Dat geldt zeker voor de bosuil, die vaak al in december/januari met broeden begint. In de maanden dat geïnventariseerd wordt, hebben de bosuilen al jongen en zeker de volwassen vogels roepen dan niet meer.
2. Veel uilen zijn nachtdieren. Als ze al roepen dan doen ze dat 's nachts.
3. In het territorium van een bosuil waagt de steenuil zich niet, hij valt gemakkelijk ten prooi aan de bosuil.

De eerste twee argumenten zouden er voor pleiten om aan de inventarisatieronden één of twee andere tijdstippen toe te voegen, naast de vroege ochtendrondes. In de schemer, of met een avond- nachtcontrole is de kans beduidend groter om een kerkuil, de steenuil of de bosuil waar te nemen. En waarom niet al in de maanden januari en februari? Dick Jonker deed dit bij zijn inventarisatie van Einde Gooi in 1989 (rapport 67) en nam daardoor wel twee broedparen bosuil waar.

Een camcorder op een lange steel

Ronald en Dick de Graaf controleren veel van de bosuilennesten, minstens twee keer. Half maart was de eerste ronde. Met een camcorder op een 9 m lange, telescopisch uitschuifbare steel, nemen ze een kijkje in het bosuilennest en tellen zo de eieren, of jongen. Nestelen en broeden, daar beginnen bosuilen normaal gesproken al eind ja-

nuari mee. Maar het gedrag van uilen laat zich niet eenvoudig programmeren. De eerste signalen gaven dit voorjaar aan dat dit een beter broedseizoen zal worden, dan het afgelopen jaar. Bosuilen worden bij het bezetten van een uilenkast wel eens dwars gezeten door een paartje holenduif. Dat gaat er soms fanatiek aan toe en niet altijd lukt het om de holenduiven eruit te krijgen, zeker niet het vrouwtje al op het hoog opgebouwde nest op eieren zit te broeden.

Een bosuil in een kerkuilenkast

Oud-Bussem, bij Bikbergen -gemeente Huizen-, grenst met de achterzijde aan het SAS-gebouw. In de tuin van die computerfirma is een kerkuilenkast opgehangen, waar regelmatig een mannetje bosuil onderdak in vindt. Het vrouwtje van deze uil heeft in een nieuwe uilenkast op landgoed Oud-Bussem gebroed. Toen Ronald Beskers op 4 april met Pascal Gijssen op weg was naar het nest om de twee jongen te ringen, liepen daar een moeder met haar dochtertje te wandelen. De moeder vertelde dat haar dochter erg onder de indruk was van een uil, die ze daar regelmatig in de opening van de kerkuilenkast zag. Ronald vertelde dat ze op weg waren om jonge bosuilen te ringen en nodigde ze uit om te kijken hoe dat gaat. Dochterlief vond het fantastisch om de jonge uiltjes één voor één op de arm te nemen. Ze heeft niet anders gedaan dan ze steeds maar aaien. De uiltjes zwij-

melden van geluk en sloten daarbij hun oogjes. Zonder protest zijn ze daarna door Pascal weer in het nest gezet.

Op andere plaatsen eindigden de broedpogingen niet altijd in rozengeur en maneschijn. Op één plek legde eerst een holenduif een ei in de kast. Dat liet de bosuil niet op zich zitten en legde er drie uileneieren bij. Er werd daarna wel wat gebroed, maar veel te onregelmatig. Beide ouders bleven vaak uren achtereen weg. Was het onervarenheid van een jong stel bosuilen? Had het vrouwtje te snel een onervaren bosuil aan de haak geslagen? Normaal gesproken moet het mannetje zich bewijzen door een ruime voorraad muizen aan te dragen, nog voordat er van broeden sprake is. Hij moet aantonen dat hij zijn vrouw en een nest jongen kan onderhouden.

Beleef de lente

Ronald neemt de tabel met de broedresultaten van dit voorjaar van de bosuil nestkasten erbij. Die tabel staat vol met in afkorting genoteerde bevindingen. Die kale cijfers zitten voor Ronald vol met verhalen. Neem bijvoorbeeld een broedgeval in de gemeente Huizen. Dick de Graaf en Ronald Beskers zagen bij de eerste controle in de kast één ei. Tot en met de vierde controle op 21 april ging alles goed, er zaten toen vier juvenielen in van 17 tot 20 dagen oud. Bij de vijfde controle zes dagen later, zouden de jongen geringd worden. Heel vervelend dat intussen de boomarter langs was

Bosuiltjes klaar om geringd te worden

Jan van der Geld

geweest. Voor het ringen waren enkele leden van de redactie van 'Beleef de lente' uitgenodigd. Zij waren nu getuige van een bloederig stukje natuur: jonge bosuilen met afgebeten kop en één jong dood op de grond onder het nest. De natuur houdt zich zelden aan het draaiboek van de programmamakers.

In het Spanderswoud ging het met dezelfde invites wel goed. Hier waren zelfs twee broedgevallen, waarvan één in een holle boom. De drie jongen in een bosuilenkast werden geringd door Engbert, met behulp van Pascal. Leuk dat Pascal Gijssen en Egbert van Oort hun verhaal over de bosuilen hier goed kwijt konden, ze vulden elkaar goed aan. Ze vertelden over "Waarom vliegen ze zo geruisloos?" en "Hoe vinden ze hun prooi in het donker?"

Bij theehuis Bos en Hei aan de Oud Huijzerweg in Naarden met een vol terras van het theehuis bleek weer eens dat uilen ringen maatwerk is. Deze kast was op 14 meter hoogte opgehangen. Hier werd Harry de Rooij bij geroepen om naar dat nest toe te klimmen, want daar kon Pascal niet bij. Gelet op de opmerkingen en het gedrag van hun kroost, liet de alcohol in het glas een diepere indruk na bij de getuigen, dan de klim- en ringactiviteiten van het duo Harry en Pascal. Er werden hier vier jongen geringd.

Een goed jaar voor de bosuil

Plaats	aantal ei	uitgevlogen
Ankeveen	6	3
Baarn	4	4
Blaricum	5	0
Bosch en Duin	1	0
Hilversum	14	9
Huizen	15	6
Loenen	2	2
Naarden	8	7
Soest	7	4
	62	35

Ronald volgt de uilen in zijn directe omgeving op het gehoor. Het nest in de eigen tuin is op dit moment niet bezet. In de lege schoorsteen bij de burens werd vorig jaar wel druk genesteld door een bosuilenpaartje. Tot een kwartier na het uitvliegen is het zaak om goed te luisteren. Je hoort dan de jongen zachtjes op

verschillende plaatsen hun bedelgeluid maken. Zo kom je achter het aantal uitgevlogen jongen en wordt er in de boeken 'C3' genoteerd bij de nacontrole. Dat is de code voor 'het broedsel was succesvol, het nest is geheel leeg achter gebleven'. Die drie slaat dus niet op het aantal jongen.

Of Ronald tevreden is met 22 legsels, waarbij 70 eieren gelegd werden, wat resulteerde in 35 geringde en uitgevlogen jonge bosuilen? Zeker wel. Het kan altijd beter, maar wanneer de helft van alle gelegde eieren uiteindelijk vliegwaardige bosuilen worden, dan is dat een beter broedresultaat dan dat van 2015 toen er maar 15 legsels waren. Omdat bosuilen ruim twintig jaar leven, hoeven ze niet elk jaar tijd te steken in nestelen en jongen opvoeden. Ze laten dat afhangen van het voedselaanbod.

En hoe ging het met de andere uilensoorten, waar onze avifaunagroep ook een subgroep en een coördinator voor in het leven heeft geroepen?

Van de velduil en de ransuil zijn wel waarnemingen bekend, maar geen broedgevallen.

Zekere broedgevallen van de kerkuil	
	paar
Eemnes	3
Weesp	2
Muiderberg	1
Naarden	1
Loosdrecht	1
Loenen	1

tabel 3

Van de kerkuil kunnen met zekerheid negen broedgevallen gemeld worden. Eén nest met drie door Daan Buitenhuis geringde jongen, is uitgevlogen uit de schuur van de familie Roodhart in Eemnes. Ook is er in Muiden één kerkuil territorium vastgesteld.

De steenuil heeft het moeilijk in het Gooi

Met de waarnemingen van de steenuil is het maar mager gesteld, er was één waarneming op een volkstuinten-complex in Huizen.

Over de steenuil meldt Frank van de Weijer dat daarvan het laatste territorium een paar jaar geleden is verlaten. Bij een boer in de Zuidpolder te Veld zat jarenlang een territorium. Onderzoek ter plekke wordt bemoeilijkt omdat de relatie van de boer met de vogelaars slecht is, daarom weet Frank niet zeker of er dit jaar ook gebroed is.

De steenuil is volgens Frank een echte 'mysterybird', waarbij kasten ophangen er weinig toe doet. Nestgelegenheid is niet zozeer de beperkende factor. Het is meer de kwaliteit van de biotoop: de voedselbeschikbaarheid is bepalend voor de overleving van de kuikens. Aan de vestigingsvoorwaarde voor de steenuil kan de afwezigheid van bosuilen toegevoegd worden, want waar de bosuil is, daar komt geen steenuil. Een reden waarom in het open weidegebied niet meer klakkeloos bosuilenkasten opgehangen zouden moeten worden.

Bronnen

Dick A. Jonkers et al Vogels tussen Vecht en Eem
De rapporten van de vogelwerkgroep nrs. 67, 187, 194, 200 201, 202 209, 213, 214, 218, 220, 221, 224, 225, 231, 232, 233, 234 en 236

Wat zien ik?

Dilemma

Na een klus op de computer loop ik met een kop koffie naar het raam. Gewoontegetroou kijk ik even naar de lucht. Mijn oog valt vervolgens op een grijsachtig silhouet op de schutting aan de overkant. Deze maakt zich prompt los

en lanceert zich op topsnelheid in mijn richting. Mannetje sperwer! Maar die zal het toch niet op mijn koffie gemunt hebben? Onwillekeurig maak ik een zijwaartse beweging, waar de vogel van schrikt. Hij zwenkt weg en verdwijnt over het dak. Pas dan merk ik een argeloos tjilpende huismus op, die pal voor het raam in de vlinderstruik zijn 'liedje' zingt. Zichtbaar zich niet bewust van het gevaar waaraan hij zojuist ontsnapt is. Ik blijf achter met de vraag: Heb ik zojuist een sperwer van zijn hapje beroofd? Of heb ik meneer mus het leven gered?

Carel de Vink

Zwaluwtil in gebruik genomen

De Zwaluwkring Huizen is blij met de bewoning van de til die achter het hotel in het Nautisch Kwartier staat.

Maar liefs drie paartjes hebben daar hun intrek genomen. De eerste jongen kijken al naar buiten op het moment dat ik dit schrijf.

Mieke Pieren-Olijhoek

Bosuil in vreemde positie

Op 17 februari liep ik met de beheerder over de Algemene Begraafplaats Blaricum 'De Woensberg'. Doel van deze exercitie was om te overleggen of er toestemming kon worden gekregen om de daar hangende nestkasten voortaan te mogen controleren. Bij een houtbetonnen holenduivenkast aangekomen zag ik tot mijn grote verbazing een bruine staart en een deel van de vleugels van een vogel uit de kast steken. Die was van een bosuil. Toevallig had ik enige tijd daarvoor gehoord, dat een holenduif die kast in vloog. De uil had het 'pand' gekraakt. Kennelijk zat de nestkast tot bijna aan de opening vol met nestmateriaal van de holenduif en was er geen plek meer voor de bosuil om helemaal in de kast te kunnen gaan zitten. Nu maar afwachten of hij inderdaad broedt in de kast. Dat zou zo maar kunnen. Het is wel een vreemde positie met de kop en een groot deel van het lichaam in de kast en de rest naar buiten stekend.

Dick A. Jonkers

Een bijeneter boven de Eem

Marc van Houten

Donderdagavond 9 juni 2016 was ik langs de Eem te vinden. Onder de rook van het buurtschap Eembrugge observeerde ik twee paar territoriale kleine plevieren. Deze pionierssoort is afgekomen op kale en schaars begroeide zand- en slikterreintjes, die ontstaan zijn bij afgravingen van grond ten behoeve van de dijkverbeteringen langs de rivier.

Exotische verschijning

Het was die avond drukkend warm en er stond een zwakke wind uit het noordwesten. Omstreeks acht uur kwam er vanuit het zuiden een vogel aangevlogen. Door de opvallende vlucht, met enkele snelle vleugelslagen afgewisseld met een glijvlucht van stijve, horizontaal gehouden vleugels werd mijn aandacht meteen getrokken. Een sierlijke enigszins zwaluwachtig vlucht. Eén enkele blik door mijn 10x40 Zeiss verrekijker was voldoende om de vogel als bijeneter te determineren.

Omdat ik de vogel van verre zag komen aanvliegen kon ik hem relatief lang bekijken.

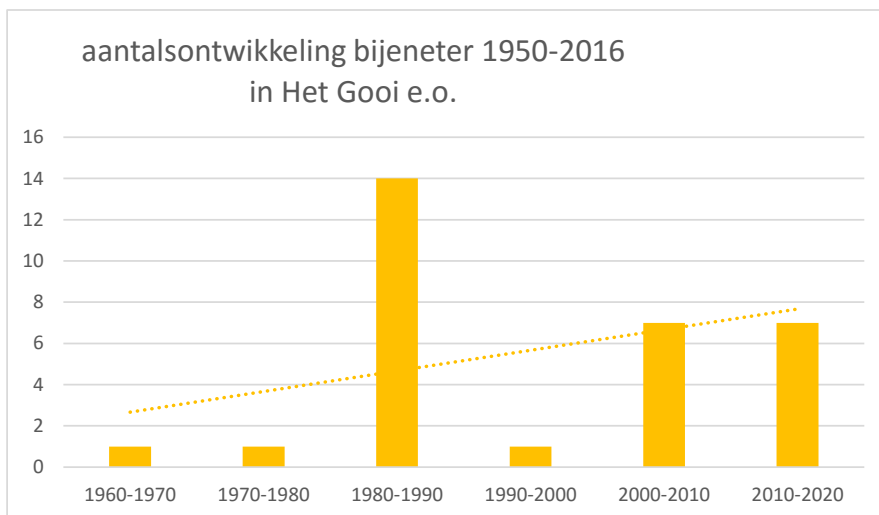
Een hoekige vogel, was mijn eerste indruk. Met een lange driehoekige staart en verlengde, puntige middelste staartpennen. De lange vleugels waren puntig en hoekvormig. De snavel, was redelijk lang, zwart, iets naar beneden gebogen en spits.

De exotische kleuren waren direct herkenbaar. Het geheel zag eruit als een mix van helgeel, blauwgroen, kastanjebruin en koperkleurig. Een strenge, zwarte oogstreep en zwarte vleugel achterrand complementeerde dit alles. Onmiskenbaar een bijeneter, met geen enkele andere soort te verwarren. De bijeneter vloog op zo'n 25 meter hoogte schuin naast me langs, stak de Eem over voorbij het Ocrieteland en verdween

Steeds gewoner in ons land, houdt wel van zonnig klimaat

Andrea Rietbergen

Figuur 1 Waarnemingen van bijeneters in de periode 1964 - 2016

de westelijke Eempolder in, richting noordwest. Ik staarde over het water. Niets maakte van deze traag stromende regenrivier een mediterrane rivier dan de verschijning van een bijeneter.

Eerdere waarnemingen van bijeneters

Eenmaal thuis heb ik er een aantal boeken bijgenomen om achtergronden en het voorkomen van de soort na te kijken. Pas vanaf 1964 is de bijeneter

tussen Vecht en Eem gezien en er zijn achttien waarnemingen bekend met in totaal ten minste 32 exemplaren. Voor zover na te gaan zijn er drie waarnemingen geweest waarbij de vogel 'ter plaatse' is waargenomen. Alle overige waren vliegende vogels. Uit de tabel blijkt dat de soort pas na de eeuwwisseling frequenter is waargenomen.

In het hierna volgende overzicht (figuur 1) zijn de door mij gevonden waarne-

Waarnemingen in Het Gooi van de bijeneter

5-6-1964	Eemmond	22-5-2005	Hilversum, Aardjesberg
15-6-1975	Muiderberg	2-9-2005	Weesp, Keverdijkse polder
17-5-1989	Huizen (14 ex !)	24-7-2010	Naarden
27-5-1999	Eempolders, Maatpolder	23-4-2011	Kortenhoef (2 ex)
7-10-2000	Blaricum, Warandebergen	15-5-2011	Kortenhoef
19-8-2001	Hilversum, Kerkelanden	20-8-2011	s -Graveland, Boekesteyn
21-5-2003	Bussum, Het Spiegel	8-7-2013	Bussumerheide
8-5-2004	Horstermeerpolder	25-6-2015	Groeve Oostermeent
21-5-2004	Bussum	9-6-2016	Eembrugge

Het betrof steeds één exemplaar, tenzij anders vermeld

Figuur 2 Waarnemingen per decade 1960 - 2016

mingen van bijeneters vermeld. De grafiek (figuur 2) geeft het aantal waarnemingen weer per decennium.

Landelijk ligt het omkeerpunt halverwege de vorige eeuw. Het is opmerkelijk dat deze eenvoudig te herkennen en ook qua gedrag opvallende soort zich in de eerste helft van de 20e eeuw zo weinig liet zien.

Areaaluitbreiding door klimaatverandering?

De toename aan het eind van die eeuw zal daarom niet louter een gevolg zijn van toegenomen waarnemersactiviteiten en centrale inzameling van waarnemingen. Natuurlijk vormen die wel een belangrijke factor.

Vijftig jaar geleden vermoedde men, dat het toenemende aantal waarnemingen in ons land meer te maken had met 'een areaal-uitbreiding als gevolg van een sterke aantalstoename dan aan een direct verband tussen de bijeneter waarnemingen en gunstige meteorologische omstandigheden' (Alleijn *et al.* 1966).

Ruim veertig jaar later verscheen *De Climatic atlas of European breeding birds* (Huntley *et al.* 2007).

Dit monumentale werk richt zich op het in beeld brengen van mogelijke veranderingen in de broedarealen van bijna 500 soorten Europese broedvogels als gevolg van de verwachte ruimtelijke verschuiving van klimaatparameters. Weersomstandigheden, die een grote invloed hebben op de aanwezigheid van grote insecten, spelen een grote rol voor de volwassen vogels en nog meer voor hun jongen. In vergelijking met gebie-

den met een grote populatie bijeneters zijn de weersomstandigheden in Nederland met zijn zeeklimaat wisselvalliger.

Dankzij klimaatverandering zie je dat er toch steeds vaker bijeneters in Nederland voorkomen en dat een verschuiving van hun broedgebieden in noordelijke richting zeer duidelijk waarneembaar is.

De atlas voorspelt tot het eind van de 21e eeuw een verschuiving richting noordwest van het broedareaal van de bijeneter. Een uitbreiding naar Zuid Engeland, zuidelijk Fennoscandiavië en Rusland. De dichtstbij gelegen broedgebieden liggen net over de grens in Vlaanderen, waar de soort jaarlijks vanaf 2002 jongen groot brengt. Ook in Duitsland is sprake van een toenemende tendens. In Nederland komt de bijeneter nu vrijwel jaarlijks met enkele paren tot broeden.

Bij het zien van een niet alledaagse vogelsoort moet ik altijd denken aan de

laatste zin van een artikel van Jelle Harder, toen hij in 1984 een echt zeldzame soort had waargenomen. Vrij geciteerd: voor mij betekent het een kleurrijke krent 'in de altijd aanwezige pap!' En zo is het.

Geraadpleegde bronnen:

Alleijn, F., S. Braaksma, J.D.G. Peereboom Voller & A.A. van Schendel. 1966. De Bijeneter (*Merops apiaster*) in Nederland en in Europa. De Levende Natuur 69 (5): 97-106.

Van den Berg, Arnoud B. & Cecilia A.W. Bosman. 1999. Zeldzame vogels van Nederland. Avifauna van Nederland 1. Utrecht.

Harder, J. 1984. Een grote pijlstormvogel (*Puffinus gravis*) boven het Laarder Wasmeer. De Korhaan 18 (3): 63-65.

Huntley B., R. E. Green, Y.C. Collingham & S.G. Willis. 2008. Climatic Atlas of European Breeding Birds. Barcelona.

Jonkers, D.A., R.A. Kole & J. Taapken. 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. Hilversum.

Scharringa, C.J.G., W. Ruitenbeek & P.J. Zomerdijk. 2010. Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels 2005-2009. SVN, Landschap Noord-Holland.

Internet: Waarnemingen.nl (Soorten: Bijeneter)

Zuid-Europese vogelsoorten komen dichterbij

Bert Roelofs

GEDICHTEN

HET KNEUTJE

Voor Philemon en Baucus zingt het kneutje,
avondrood op de karmozijnen keel.
Zij legt haar zachte in zijn harde oude hand,
en meidoornbloesem dwarrelt overal.
Van gisteren en heden zingt het kneutje,
achter de egelantieren ruist de zee
en een jong paar dat van het strand terugkomt
voorvoelt zijn vrede bij dit lied, dit lot.

HANS WARREN, UIT 'BETREFFENDE VOGELS'
UITG. ERVEN THOMAS RAP. BUNDELTJE
MET MOOIE MINIATUREN VAN DE HAND
VAN H.J. SLIJPER

DE TORTEL

Zijn lied klinkt dof van uit de hoge linden.
Het lijkt wel of hij iets met nadruk vraagt
of iemand roept; hij kan de rust niet vinden.
Dichters beweren dat de tortel klaagt.
De dieren die de tere tortel horen
maken zich om dit schor gezang niet druk
en zoeken niet in het eenzellig koeren
een zin van heimwee naar vergaan geluk.
Alleen de mens wil weten en begrijpen,
zoekt steeds naar reden, oorzaak of begin.
De zomer bloeit en de eerste vruchten rijpen,
het is zo stil; misschien heeft niets een zin.

JAN VAN NIJLEN

(UIT: DE VOGEL, UITG. ERVEN THOMAS RAP, BAARN)

Veenpluis op niet afgegraven hoogveen. Dit landschap is zeldzaam in ons land. Dat levert vaak bijzondere vogels op.

Sytze van Dijk

Excursie naar het Bargerveen

Kees Tegelberg

Het is op 14 mei 2016 even voor vijf uur 's ochtends op station Bussum-Zuid. De weersvoorspelling dat het dit Pinksterweekend koud zou zijn, met regen en wind, lijkt in ieder geval voor de temperatuur uit te komen. Er staan acht deelnemers in winterjas klaar om af te reizen naar het Bargerveen. Onderweg zullen we er nog twee oppikken.

Voor een aantal van ons is het Bargerveen een nieuwe bestemming; de anderen kennen het gebied. Het Bargerveen is een hoogveengebied in Drenthe, ten zuidoosten van Emmen, en staat al jaren op de excursie-agenda van de Vogelwerkgroep. Het is een waterrijk gebied wat jarenlang de reputatie had als het laatste bolwerk in Nederland van de grauwe klauwier. Zouden we die ook te zien krijgen?

Op zoek naar de grauwe klauwier

Na een autorit van een kleine twee uur parkeren we de auto's bij het dorpje Weiteveen en lopen het gebied in. Het is bewolkt en het waait een beetje, maar is tot nu toe van de voorspellingen dat het slecht weer zal worden nog niet veel te merken. Het Bargerveen is een groot gebied. De planning is om een wandeling van 17 (!) kilometer te maken, maar het is mogelijk om afhankelijk van het weer en de conditie van de deelnemers de tocht in te korten.

Al snel staan een aantal leuke soorten op de lijst: zomertaling, boompieper, roodborsttapuit en tuinfluiter. We vervolgen onze wandeling en lopen de hele tijd langs water, ontstaan door het afgraven van het hoogveen. De zon is gaan schijnen! Opvallend zijn de grote aantallen libellen die hier rondvliegen. Het zijn vooral witsnuitlibellen. Dan begint het te waaien, als voorbode voor regen. Het zal de eerste van een aantal korte buien zijn die dag zullen gaan vallen. Gelukkig zijn er meestal wat bomen waaronder we kunnen schuilen. Dat doen de libellen ook. Tegen de stam van berkenbomen, uit de wind, zoeken ook zij beschutting. Het is een bijzonder gezicht, berkenstammen bedekt met libellen!

Inmiddels is het opgehouden met regenen. Boven het water vliegen boeren-, huis-, en oeverzwaluwen rond, veelal in gemengde groepjes. Op de slikken lopen bontbekplevieren en kleine plevieren te foerageren. Ook twee

bosruiters worden gespot. Inmiddels is ook de blauwborst gehoord en een juveniele dwergmeeuw gezien. Dan barst het feest los van de sterns. Boven het water zien we eerst alleen maar visdieven en zwarte sterns, maar is dat geen Witwangstern? Ja hoor, maar niet één, maar meerdere! De witte wangstreep is goed zichtbaar. Dit is waarschijnlijk doortrek. Ze worden steeds vaker in Nederland gezien.

Zes roodpootvalken op één foto, alleen dat was al bijzonder
Frank van de Weyer

Dan is het wachten op zijn neef de witvleugelstern. En ja hoor! In totaal vliegen er zo'n twaalf witvleugelsterns rond. Wat een feest! Prachtige vogels, met hun contrasterende vleugels. Ook dit is doortrek. De volgende dagen worden ze ook niet meer gerapporteerd op waarneming.nl.

Excursies

Grootste aaneengesloten landgoed van ons land

Kroondomeinen

Verlag van de excursie naar het Kroondomein bij Elspeet

Hylke Brandsma

Het Kroondomein Het Loo bestaat uit twee staatsdomeinen van 3560 ha, waaronder Paleis Het Loo en een kroondomein van 6750 ha. Alles is eigendom van de Staat. De Wet op het Kroondomein is op deze uitgestrekte domeinen van toepassing. Het gebied waar we deze ochtend doorheen liepen is prachtig. Zou de opperhoutvester het boek van Peter Wohlleben, 'Het verborgen leven van bomen' gelezen hebben? Of het interview met hem in de NRC van 9 april 2016? Vast!

We begaven ons vanaf de Heetkamp eerst in zuidwestelijke, daarna zuidelijke richting, tussen de Kuilhegge en het Trienebosch door, lieten de Suikerberg rechts liggen en liepen om het Heegsche veld heen. We gingen langs het Kozakkenveld richting Broodberg en toen weer terug richting de Heetkamp. Al met al 13,2 km, van 6.40 tot 12.30 uur, met Huub Casander en Frank als begeleider. In totaal waren we met dertien

man/vrouw. Af en toe kregen we een lichte regen- en hagelbui over ons heen. De bewolking was wisselend met kraakheldere perioden. En bij een temperatuur van 4 tot 12 °C. en een noordwestenwind met een windkracht van 0 - 3 was het goed uit te houden. Van de schoonheid van de opkomende zon bij de hei tussen Kuilhegge en het Trienebosch, omzoomd door naaldbomen, beuken en eiken, met boompiepers die al duidelijk de lente in hun hoofd hadden, daar kreeg je energie van. Net als van de ontmoeting met een omvangrijke familie wilde zwijnen, waarvan de keiler -een exemplaar jonger dan vijf jaar- met kop en schouders boven de toch forse bosbessenstruiken uitstak.

Hoe zat het met de vogels? De opmerking van Huub en Frank op het excursie waarnemingen formulier: 'Opvallend weinig zang en soorten vergeleken met de voorexkursie een week eerder.' Kan wel waar zijn, maar we hebben wel 35 soorten gezien/gehoord. Daaronder bevonden zich kruisbekken, een goudvink, raven, fitissen en tjiftjaffen. baltsende

buizerds en een fluitier. Ook bonte vliegenvangers, die zich heel hoog in de boom heerlijk opwarmden in de zon, glanskoppen, kool-, pimpel-, zwarte en kuifmezen. Helaas voor niet iedereen hoorbare goudhaantjes, de overduidelijke roep van zwarte spechten en nog veel meer. Dan die zanglijster, die hoog in de berk, in de zon, een schitterend concert voor ons gaf. Hij had er echt lol in.

Waarschijnlijk was dit gebied voor de meesten van ons onbekend terrein. Als bewoner van Hoog Soeren, midden in het Kroondomein, was het voor mij zeer vertrouwd. Elke keer is het een groot feest in het Kroondomein te lopen, te luisteren en te kijken. Moet u ook eens doen, bij voorbeeld in het Paleispark, ingang Amersfoortseweg tegenover de Pijnboomlaan in Apeldoorn: u kunt er uren lopen en nauwelijks iemand tegenkomen, maar niet verdwalen. Er zijn heel veel vogels te zien. Ook appelvinken en geelgorzen, die ons op deze dag niet ten deel zijn gevallen, hoe hard Frank ook zijn best heeft gedaan, waarvoor grote dank.

Frank van de Weijer heeft dit gebied uitgezocht, omdat het een van de weinige gebieden is waar hij zijn hobby, het opnemen van vogelgeluiden, ongestoord kan beoefenen. Stilte is een grote rijkdom. Dit was zeker om het geval op 17 april om 6.30 uur, toen de zon nog net niet was op en de vorst net uit de lucht. Mutsen op, handschoenen aan en dassen aan en thermoskannen met warme drank gingen mee. Na uitleg gekregen te hebben van Frank, wat we zouden waarnemen en door wat voor gebied we gingen struinen gingen we op pad. Hij maakte ons lekker met het vooruitzicht appelvinken en geelgorzen te zullen zien en horen.

Excursie Kromme Rade en Oppad

Sylvia Birnie

Na een absentie van een jaar of zes is dit pas de tweede excursie, waar ik als oud/nieuw lid aan deelneem. Ondanks die lange tijd van afwezigheid word ik op de vroege zaterdagochtend van 18 juni warm verwelkomd met een 'Ha Sylvia!' Wat een fijne club is de vogelwerkgroep toch!

Excursieleiders Frank van de Weijer en Izaak Hilhorst ken ik nog van vroeger en ook sommigen van de zeven deelnemers zijn oude bekenden. Onder vrolijk gekwetter van tuinfluiters, winterkoningjes, vinken en boerenzwaluwen gaan we op pad. Frank's oren pikken de kleinste geluidjes op en we kunnen goed

Onbezorgd alle kanten op kijken en luisteren

Frank van de Weijer

oefenen met het herkennen van de rietzanger en de kleine karekiet. De Lakenvelder koeien maken het typisch Hollandse plaatje compleet. Izaak houdt de vaart erin. De wandeling is tien kilometer lang en later op de ochtend zou het gaan regenen. Daar hebben we overigens nauwelijks iets van meegekregen. Desondanks staan we bij de tuintjes aan het einde van de Kromme Rade lang te luisteren naar de spotvogel en de blauwborst, die we helaas niet hebben gezien. Aan de overkant bij het Oppad scheert een ijsvogel voorbij. Op die plek zien we ook onze eerste en enige roofvogel van deze morgen: een buizerd. Langs het pad staan zwanenbloem, valeriaan en een enkele orchidee. Op de distels achter de pitrus schieten de puttertjes alle kanten op. Een grote

zilverreiger maakt zijn opwachting. Er is zo veel te zien, dat we tot tweemaal toe bijna op een gevlekte Amerikaanse rivierkreeft stappen. Deze exoot werd aan het eind van de 19de eeuw in Nederland en elders uitgezet in Europa en is volgens Frank nu zeer talrijk in sloten en rivieren. Best grote scharen heeft dat beest... Op het water naast de trillende veengrond ligt een olieachtig vlies, geproduceerd door bepaalde bacteriën, die in aanraking zijn gekomen met het ijzerhoudende kwelwater. Het laatste stuk van de wandeling voert langs een weg waar ook auto's rijden. Het onbezorgd alle kanten op kijken en luisteren is dan voorbij, maar tegen die tijd hebben we onze portie vogels, planten en ander natuurschoon al binnen. Frank en Izaak, bedankt!

Programma

Opgesteld door Wouter Rohde

Geen vogel te zien, maar wie weet wat er over vijf minuten in dit wiel landt?

Paul Keuning

Veranderingen worden aangegeven op de website en /of via de digitale nieuwsbrief

Check vooraf de website a.u.b. !

Het programma op de website is leidend ten opzichte van onderstaand programma.

**13 augustus 2016,
Bovenmeent Steltlopers o.l.v. Piet
Spoorenberg en Joke van Velsen**

Zaterdag Aanvang: 9.00 uur vanaf kruispunt Hilversumse Meentweg en Melkmeent. Fietsexcursie. Op zoek naar pleisterende stellopers en natuurlijk ook alle andere vogels in dit bijzondere natuurgebied. Eindtijd circa 12.30 uur.

**Zaterdag 3 september 2016,
Harderbroek o.l.v. Poul Hulzink en
Huub Casander**

Vertrektijd: 9.00 uur vanaf NS-station Bussum-Zuid

Het Harderbroek is niet heel oud. Het is ontstaan uit de Zuiderzeebodem en

maakt onderdeel uit van Oostelijk Flevoland, drooggemalen omstreeks 1957. Het natuurgebied Harderbroek ligt tegenover Harderwijk en grenst aan het randmeer Wolderwijd. Hier vind je uitgestrekte rietvelden, ruige moerassen, graslanden en pril oerbos. Het is een belangrijk leefgebied voor zeldzame moerasvogels als de roerdomp en zilverreiger.

We bezoeken het natuurontwikkelingsgebied Plan Roerdomp waarbij 85 ha akkerland is omgezet in moeras, wateren en slik. We gaan veel watervogels zien.

We zijn om 13.00 uur weer terug.

**Donderdag 15 september 2016,
Lezing - Aanvang: 20.00 uur
Locatie: Infoschuur**

Onderwerp wordt op de website bekend gemaakt.

Vrijdag 23 september 2016, Najaarsweekend Texel o.l.v. Poul Hulsing, Han Wes-

tendorp, Peter Jansen, Wouter Rohde
Najaarsweekend 2016: Texel in het najaar: mooier kan het niet!

Het najaarsweekend vindt plaats op Texel, een klassieker van de VWG. Midden in de najaarstrek gaan we kijken aan het wad, in de polders, in de duinen en op het zeestrand van Texel. We gaan niet fietsen maar wandelingen maken en op de uitkijk staan. We gaan vrijdagochtend met de vroege boot het eiland op, en onze eerste locaties bezoeken. Eind van de ochtend brengen we onze bagage naar Hotel de Pelikaan in de Koog. Daar hebben we tweepersoonskamers met eigen sanitair. Zondag middag rijden we weer van het eiland af.

Inschrijven via de website. Er zijn 40 plaatsen geserveerd.

Inschrijven gaat op volgorde van ontvangst van de betaling.

Zondag 9 oktober 2016

Oostvaardersplassen o.l.v. Antje van Slooten en Peter Jansen

Vertrektijd: 8.00 uur vanaf NS-station Bussum Zuid

Oostvaardersplassen, de nieuwe wildernis of bedreigd natuurgebied gezien de uitbreiding van het vliegveld van Lelystad. Nu is er in ieder geval nog van alles te zien, eenden, zoals kuifeenden, tafeleenden, pijlstaarten, smienten, -zaagbekken; steltlopers zoals kieviten, kluten, wulpen, strandlopers en natuurlijk diverse roofvogels, zoals de kiekendief, buizerd, ruigpootbuizerd en als we geluk hebben de zeearend. Soms zien we nog een klapekster.

Zaterdag 5 november 2016

Eempolders en Eemmeer o.l.v. Poul Hulzink en Kees Tegelberg

Vertrektijd: 9.30 uur

Locatie: Laarderangerechtenweg te Bla-

ricum (zoek zelf op bij Google maps)

Ganzen-, eenden-, reigerssoorten, roofvogels en wellicht nog wat steltloperssoorten. Het is natuurlijk al herfstig. Bekijk vooraf de weerverwachting in verband met je kleding en schoeisel.

Het kan er al snel koud en nat zijn in het open landschap. We verzamelen om 9.30 uur aan het eind van de Laarderangerechtenweg te Blaricum (te googlen!) . Het is een smalle asfaltweg die overgaat in een zandpad dat ons tot diep in de Eempolder leidt en parallel loopt aan de rijksweg A27. Vandaar lopen we langs de oevers en waterlijn van de Stichtse Brug met zicht op het Eemmeer. Uiterlijk 12.30 uur zijn we bij de auto terug.

Donderdag 17 november ALV en lezing Komt allen!

Zondag 20 november 2016

Verrassingsexcursie o.l.v. Kees Tegelberg en Wouter Rohde

Vertrektijd: 8.30 uur vanaf NS-station Bussum Zuid

We gaan leuke vogels zien, afhankelijk van recente waarnemingen. De excursie duurt van 8.30 uur tot uiterlijk 14.00 uur.

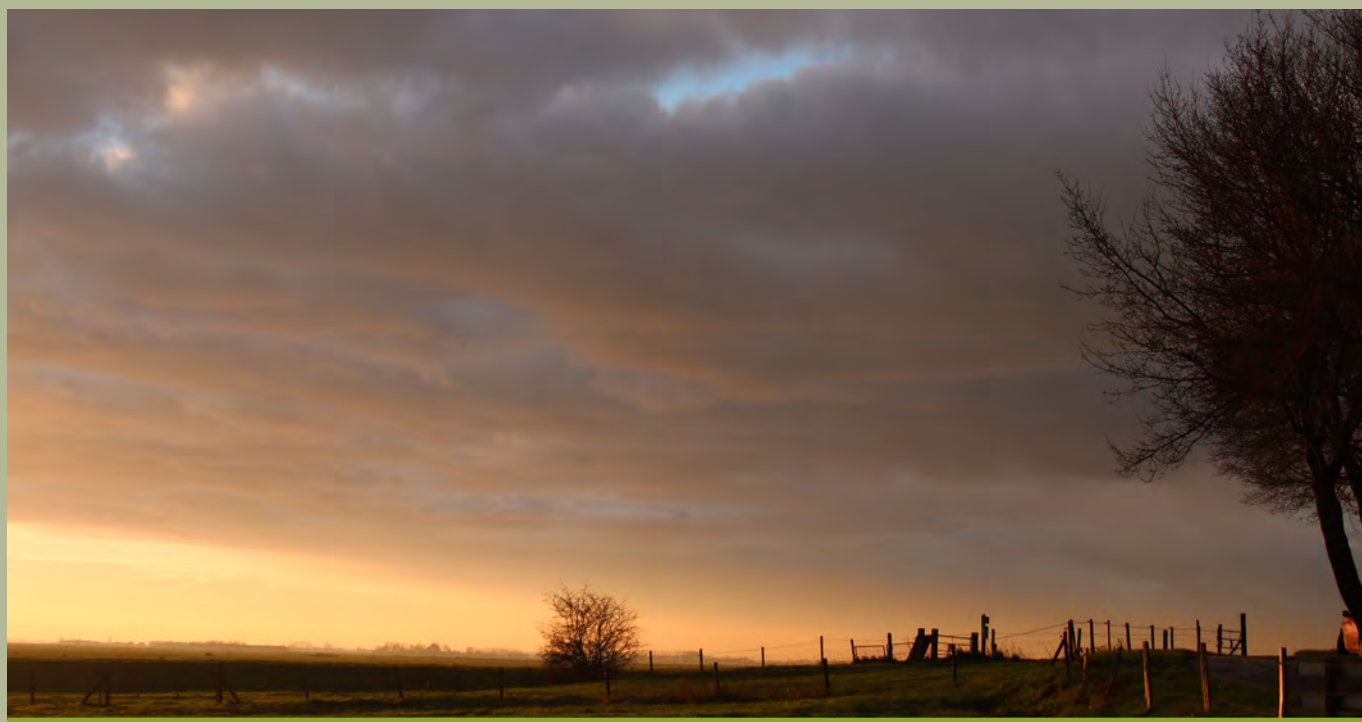
Zondag 18 december 2016

Zeeland: zeevogels en ganzen o.l.v. Wouter Rohde en Michel Vlaanderen

Vertrektijd: 7.30 uur, NS-station Bussum-zuid

Een echte klassieker: Zeeland in de winter. We gaan zeker naar de Brouwersdam en het Plan Tureluur.

Warm aankleden! Dit is de koudste excursie van het jaar.

WIJZIGINGEN LEDENREGISTER

Nieuwe leden

Balen, M.van
Birnie, S.
Bouwman, I
Clement, Y.
Dienaar, M.
Dijk, D. van
Femer, N.
Huijbers, M.
Jansen-Barel, C.

Loggen, J
Maat, Y. van der
Potter, H.
Ruiters, L.
Soysal, S.
Spanning, H. van
Velden, M. van
Vermeij, I.
Wit, A. de

Opgezegde leden

Bekema, T.
Domhof-van Egdome, D Grolle, T.
Kersten, M.
Kotowski, K.
Leurs, F.
Os, E. van
Pols, P.J.F.
Ver. serviceflat Westerheem
Woldringh, C.J.

Ontvangen Literatuur

Ook dit jaar werden er in juli casarca's in het Eemmeer geringd Paul Keuning

Een duik in de tijdschriften

Paul Keuning

Uit: De Kruisbek jrg. 59 (1) 2016

Toename van ruiende casarca's in Nederland, groot aantal op het Eemmeer, waar vandaan?

Artikel van Sjoerd Dirksen

In het westelijk deel van het Eemmeer, het ondiepe deel met de eilandjes, rechts van de Stichtse Brug, ruien sinds 1995 casarca's. Hun aantal neemt jaarlijks toe, de laatste jaren schommelt het rond de 800, waarmee het Eemmeer de grootste ruiplaats van casarca's in Nederland is. De rui-periode valt in de maanden juli en augustus. Vlak voor de rui komen de casarca's binnenvallen en in oktober is praktisch alles weer weg. De broedpopulatie in Nederland schommelt tussen de 10 en 30 exemplaren: de grote groep casarca's op het Eemmeer komt dus van elders. Waar komen ze vandaan? Dat is de vraag.

Het Eemmeer is aantrekkelijk voor ruiende casarca's

De overdadig aanwezige waterplanten in het ter plekke ondiepe Eemmeer is zeker aantrekkelijk voor deze ganzensoort. Het grote aantal kan evenmin verklaard worden uit ont-snapte vogels van watervogelcollecties, iets wat incidenteel wel voorkomt. De natuurlijke broedpopulaties bevinden zich in Zuidoost-Europa: Griekenland, Turkije en de regio rond de Zwarte Zee: Roemenië en Bulgarije, maar ook de Oekraïne en Rus-

land. Hoe toon je aan dat de casarca's op ruiende het Eemmeer misschien wel uit Transkaukasië komen?

Bekend is dat deze kwetsbare soort een lange-afstandstrekker is. Hij is zelfs op IJsland en Groenland gezien. Hun status op de rode lijst met de aanduiding 'kwetsbaar' houdt in dat hij bescherming behoeft. Het volgen van deze vogels gebeurt op de bekende manier door ze te voorzien van halsringen, maar ook door enkele exemplaren te zenderen. Van de 827 casarca's die in juli 2013 op het Eemmeer zaten, werden er 49 gevangen. Die werden allemaal voorzien van een halsring met een individueel verschillende inscriptie. Een klein aantal kreeg daarbij ook nog een zender. In 2014 waren er minder waterplanten en daarom ook 'maar' 600 casarca's. In 2015 waren er weer tegen de 800 casarca's, waarvan er 203 gevangen zijn. Drie ganzen waren in 2014 al gemerkt, 93 vogels kregen een nieuwe halsring.

Waar gingen ze naar toe?

Zodra de rui achter de rug is, verruilen de casarca's het Eemmeer voor het weidegebied in de aangrenzende Eempolders. Veel casarca's verlaten daarna al snel het gebied, nog niet voor de grote terugreis richting Z-O, vaak blijven in kleine groepjes op andere plekjes in Nederland hangen. Op weg naar het Zuidoosten is Niederrhein, vlak voor het Ruhrgebied een bekende pleisterplaats. Een deel van de casarca's zet wel vrij

snel koers naar de broedgebieden en belanden dan in Baden-Württemberg, ze zoeken rond Nürnberg de kunstmatige plassen op. Ook worden vanuit Zwitserland op het Eemmeer geringde ganzen doorgegeven. De rivier de Rijn met zijn stuwmeren trekt hier de vogels aan. De gezenderde vogels tonen aan dat er uitwisseling is tussen de broedgebieden in Duitsland en Zwitserland. Geen van deze casarca's is helemaal terug gegaan naar Zuidoost-Europa.

Aantal casarca's in West-Europa

Dit onderzoek heeft aangetoond: a) dat er in Nederland 1200 vogels verbleven in de zomermaanden. Ze zaten niet alleen in het Eemmeer, maar ook op De Kreupel, in Limburg en rond het Lauwersmeer en bij het Haringvliet. De tellingen in Duitsland en Zwitserland zijn nog niet geheel afgerond, maar nu al is de schatting dat die aantallen uitkomen op tussen de 2 en de 2,5 duizend.

Verder blijkt: b) dat nieuwe verspreidingsgebieden in West-Europa zich bevinden in het stroomgebied van de Rijn. En aangetoond is c) dat in er ZO-Europa in hun oorspronkelijke verspreidingsgebied ook groepen zijn, die zich spontaan ergens vestigen in een waterrijk gebied. Die zogenaamde 'patches, of footsteps' gaan tot ver in Klein-Azië, Noord-Afrika en Z-W Rusland door. Deze manier om het verspreidingsgebied uit te breiden past blijkbaar bij deze opmerkelijke vogel.

Wat stond er nog meer aan interessante artikelen in de vogelbladen?

Vogels in Berkelland jrg. 3 (1) Voorjaar 2016 -VWG Borculo, Ruurlo, Eibergen en Neede. De mensen van 'Zwaluwenproject Berkelland' hebben bijna huizen verzet om er weer een goed zwaluwenjaar 2015 van te maken. Met veertig vrijwilligers werden 1000 adressen bezocht. Er werden goedkoop zelf gefabriceerde huiszwaluwenkommetjes aangeboden. Daarmee is in een matig voorjaar bereikt dat de stand redelijk stabiel bleef. De aantallen broedparen en uitgevlogen jongen van de boerenzwaluw laten een duidelijke stijging zien. En de oeverzwaluwen hebben de nestwand in Beltrum ontdekt. De uilen hebben een minder goed jaar 2015 achter de rug. De weidevogelbeschermers deden goed werk. Opvallend (voor ons) is aantal van 45 wulpen dat vermeld staat bij de weidevogels.

Dutch Birding jrg. 38 (4) 2016. Tijdschrift voor Palearctische vogels. V.Y. Arkhipov, L Lawicki 'Nearctic passerines in Russia'. J. v.d. Laan et al. 'Huisgierzwaluw op Terschelling, mei 2001'. G. Ottens 'Black Scrub in the WP.' R. Aluhivare, E. Ebels 'Balkankwikstaart op Texel april, mei 2016'.

De Dompheorn jrg. 50 (1) maart Jubileum-editie 2016. Tijdschrift van Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden. Er is een boekje van over de honderd bladzijden uitgegeven, waarin niet alleen teruggekeken wordt hoe de belangstelling voor de natuur in brede zin aangewakkerd is, maar er wordt ook stilgestaan bij hoe het nu verder gaat. Hannes Fey kijkt bijvoorbeeld hoe de grote zilverreiger uitgegroeid is tot een soort die hier het jaar rond met wel 2500 exemplaren aanwezig is. D. en H. Fey, et al. doen verslag van hun watertelling op de Linge vanaf Heukelum. A. Middelloop is 'Vriend van de Grutto' geworden, een manier om de jeugd te betrekken bij deze vogel van het jaar. A. Kant kijkt te-

rug op 25 jaar weidevogelbescherming. Een goede vertrouwensband tussen de vrijwilligers en de boeren heeft ertoe geleid dat grutto's, en zelfs zomertelling en de watersnip beschermd worden. De tabellen laten een mooie cijferlijst zien voor de grutto, de tureluur en de kievit, de aantallen gaan zelfs vooruit. R. Ponsen vertelt hoe Dick A. Jonkers vanuit wetenschappelijk onderzoek startte naar de broedomstandigheden van de ooievaar. Waarom kwamen ze indertijd zo weinig tot broeden in ons land? Eind goed, al goed: nu komen we de ooievaarsparen in alle delen van het land tegen.

Tussen Duin & Dijk jrg. 52 (2) 2016 Samenwerkende natuurorganisaties in Noord-Holland R. Vlek. 'Broedende steltkluten in N.H.', naar aanleiding van broedende steltkluten in de regio Amsterdam in 2015. Slechts vier keer eerder waren er de afgelopen eeuw zekere broedgevallen. F. Visbeen, et al. 'De kievit in Noord-Holland', met een dalende trend wordt nu ook de alarmklok geluid voor deze kwetsbare soort.

Fitis jrg. 52 (1) febr. 2016. VWG Zuid-Kennemerland T. v.d. Boomen 'Hoe de Hekslootpolder groen bleef'. Een bewogen geschiedenis van 1985-2015. H. Groot '2015: Mooi jaar met 271 soorten'. E. Maassen. 'Kerkuil, die zich zelden laat vangen, geringd bij Van Lennep'. N. Jonker 'Lepelaars in Zuid-Kennemerland', wat bepaalt het succes van een drukbezette kolonie in de drukke Randstad? Samen tussen de blauwe reigers staan de lepelaars van Haarlemmerliede sterk tegenover predators als de vos. J. Kuys. 'Rechter verbiedt de provincie Noord-Holland opnieuw schieten van smienten'. N. Slotboom 'De westelijke trekroute van kraanvogels.' Nico was mee met de meerdaagse reis afgelopen najaar naar de Diepholzer Moorniering en doet daar verslag van.

De Kruisbek jrg. 59 (1) 2016. Vogelwacht Utrecht B. Hermans doet verslag van de tweejaarlijkse telling van het bos Nieuw Wulven (Zuidelijke deel), waar een recordaantal van 43 soorten een territorium had. Zelfs de roodborstta-puit broedde dicht bij het spoor. Nel Bekema maakt een mooi fietstochtje door de polder Arkemheen, bijna haar achtertuin en komt oog in oog te staan met een roerdomp en de blauwborst.

Tringa jrg 39 (1) 2016. VWG Schagen e.o. Naast het memoriam over ex-bestuurslid en weidevogelteller Ben de Wit weinig nieuws uit de regio. Tringa brengt nu ook een paar bladzijden in kleur uit, Koos Bakker is een belangrijke leverancier van mooie foto's.

't Zwaalfje VWG Berkelland. Een opmerkelijke column uit het dagblad Trouw van 28 dec. 2015, waarin de aandacht gevestigd wordt op dove vogelaars. De gemiddelde leeftijd van degenen die broedvogels inventariseren is 60 plus. De door de vogelaars zelf niet opgemerkte achteruitgang van het gehoor -iedereen denkt dat hij alle (vuur-) goudhaantjes nog perfect hoort- leidt tot systematische fouten bij de tellingen. Een fout, die met standaardisatie niet opgelost wordt.

De hier besproken tijdschriften zijn er voor alle leden. Nieuwsgierig geworden naar één van de zeer beknopt samengevatte artikelen? Neem op een lezingavond even contact op met één van de bestuursleden, of met Paul Keuning 06-39007447

Vogels in het Vechtplassengebied

Vogels in de stad en rond de bebouwing 't Gooi

Weidevogels in de Eempolders

Gooise Vogels

VOGELWERKGROEP HET GOOI EN OMSTREKEN

voorlopig ontwerp van de omslag

drukkerij Bout

Vooraankondiging van het boek Gooise Vogels

Onze vogelwerkgroep bestaat in februari 2017 vijftig jaar. Als jubileumpublicatie wordt een boek uitgebracht met informatie over vogels, die zich ophouden in de streek tussen de Vecht en de Eem met als titel **Gooise Vogels**.

Het wordt een aantrekkelijk geheel dat betrekking heeft op 94 vogelsoorten. De teksten en foto's zijn afkomstig van leden van de vogelwerkgroep. De omvang bedraagt circa 200 pagina's. Voorafgaand aan de soortteksten zijn inleidende hoofdstukjes opgenomen, waaronder over landschap en vogels. Ook bevat het boek een kaart met daarbij informatie over vogelkijkpunten, gebieden en soorten.

Per soort zijn er twee tegenover elkaar liggende pagina's. Op de ene pagina worden uiteenlopende wetenswaardigheden vermeld over een soort; op de andere staan één en in sommige gevallen meer foto's afgedrukt. Het grootste deel van de tekst gaat over

vogels, die algemeen tot vrij algemeen kunnen worden aangetroffen in de regio. Er staan ook soorten in, die minder algemeen zijn, maar opvallen door hun uiterlijk, geluid, etc.

Het formaat wordt liggend in half A4 (14,5 x 21 cm). Het binnenwerk krijgt een zware kwaliteit papier. De omslag wordt geplastificeerd, zodat het geheel ook te gebruiken is als naslagwerk. Alle illustraties, dus ook de omslag zijn in kleur. Het boek wordt voorzien van een metalen ringband. De namen van de auteurs en fotografen worden onder hun bijdragen vermeld.

Gewone leden van de vereniging (huisgenootleden niet) krijgen het boek gratis aangeboden en ontvangen dit boek tijdens de jubileumviering op de feestavond. Wanneer het niet mogelijk is om dit boek deze avond op te halen, dan kan het ook, indien gewenst, worden opgestuurd. De verzendkosten bedragen € 4,50 per exemplaar. Hoe dat in zijn werk gaat zal nog worden gepubli-

ceerd in een volgende Korhaan, want we zijn ons nog aan het beraden over andere tijdstippen van ophalen.

Het boek is misschien ook een leuk cadeau voor familieleden en bekenden en de uitgave kan bijvoorbeeld ook dienen als relatiegeschenk, etc. Wanneer er extra exemplaren nodig zijn, dan kunnen die worden besteld tegen de kostprijs ad € 5,25 per boek. Ook in dat geval zijn de (eventuele) verzendkosten van toepassing.

Voor het bepalen van de oplage is het noodzakelijk om te weten hoeveel exemplaren er, behalve die voor de leden, moeten worden gedrukt. Bestellingen moeten voor 1 september 2016 binnen zijn bij penningmeester@vwg-gooi.nl. Stuur in dat geval een e-mail met de opgave van het extra benodigde exemplaren. Later dit jaar zullen we een bestelformulier op de website plaatsen met betalingsinstructies en om de juiste adresgegevens (verzendadres) op te geven.

Adressenlijst

Postadres VWG Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Postbus 1028, 1200 BA Hilversum

Bankrekeningen ING (algemeen): NL28 INGB 0002 5291 79 t.n.v. VWG Het Gooi e.o., Bussum
ING (uitsluitend contributie): NL24 INGB 0007 8747 27 t.n.v. VWG Het Gooi e.o., Weesp
Rabobank: NL17 RABO 0155 9631 39 t.n.v. VWG Het Gooi e.o., Bussum

Bestuur van de Vogelwerkgroep

Voorzitter	Piet Spoorenberg	Celebesstraat 36, 3742 DD Baarn	035 - 5436 371	voorzitter@vwggooi.nl
Secretaris	Huub Casander	Vlie 30, 1273 WN Huizen	035 - 5259 131	secretaris@vwggooi.nl
Penningmeester	Egbert Leijdekker	Dr. A. Kuyperlaan 18a, 1402 SC Bussum	035 - 6936 093	penningmeester@vwggooi.nl
Subgroep Avifauna	Juun de Boer	Waldecklaan 35, 1213 XV Hilversum	035 - 6854 573	avifauna@vwggooi.nl
Subgroep Excursies	Wouter Rohde	Prof. De Jongstraat 3, 1221 HX Hilversum	035 - 6422 629	excursies@vwggooi.nl
Algemeen bestuurslid	p.m.			
Subgroep Vogelherkenning	p.m.			
Subgroep Communicatie	Ton van den Oudenalder	Floriszlaan 40, 3742MK Baarn	035 - 5432666	oudenalderr@casema.nl

Nuttige adressen

Lezingen en contactavonden zijn in de Infoschuur GNR, Naarderweg 103, 1217 GL Hilversum (bij de natuurbrug).

Vogelcursus	Francis Bakker, Schuttersweg 81, 1217 PW Hilversum, 035 - 6560 067, cursussen@vwggooi.nl
Lezingen	Feiko Prins, Hindelaan 23, 1216 CS Hilversum, 035 - 6217 017, lezingen@vwggooi.nl
Promotie en verkoop	Nel Huese, Elzenlaan 40, 1214 KM Hilversum, 035 - 6248 716, promotie@vwggooi.nl
Bibliotheek en archief	Paul Keuning, Stam 26, 1275 CJ Huizen, 035 - 5268 281, pw.keuning@solcon.nl
Vogelziekenhuis Naarden	Erik Bruinning, Burg. J. Visserlaan 1, 1411 BR Naarden, 035 - 6945 658
Buitenland excursies	Evert Constandse, 035 - 5317 565, buitenland@vwggooi.nl
Fotowerkgroep	Hugo Weenen, Koggewagen 88, 1261 KD Blaricum, 035 - 5241 123, fotografie@vwggooi.nl
Ledenadministratie	zie binnenzijde voorblad
Redactie De Korhaan	zie binnenzijde voorblad
Website www.vwggooi.nl	Dirk Prop, 035 - 5253 723, webmaster@vwggooi.nl
E-mail nieuwsbrief VWG	aanmelden bij nieuwsbriefvwg@vwggooi.nl of via de website
Vogelwaarnemingen	zie www.gooi.waarneming.nl .

Het **Dineke Sluijters Vogelfonds** financiert projecten voor vogelbescherming en studie: zie voor het indienen van projectvoorstellen de website van de VWG. Adres: vogelfonds@vwggooi.nl

Wergroepen Subgroep Avifauna	Coördinatoren	Telefoon	E-mail
1. Watervogeltelling	Willem-Jan Hoeffnagel	035 - 6919 356	w.j.a.hoeffnagel@hccnet.nl
2. Eempoldertellingen	Jan Mooij	035 - 5429 725	mooij.noorman@planet.nl
3. Weidevogelnestbescherming	Gert Bieshaar/Frits During	035 - 5311 002	g.bieshaar1@kpnplanet.nl
4. Tuinvogelonderzoek	Egbert Leijdekker	035 - 6936 093	tuinvogelonderzoek@vwggooi.nl
5. Zwaluwenonderzoek	Dick Jonkers/Gert Bieshaar	035 - 5260 456	dickjonkers@telfort.nl
6. Zwaluwkring Huizen	Mieke Pieren-Olijhoek	06 - 4410 1890	zwaluwen@vwggooi.nl
7. Zwaluwkring Ankeveen	Arda van der Lee	035 - 6562 309	alder306@planet.nl
8. Zwaluwkring Hilversumse Meent	Pieter Schut/André van Soest	035 - 6936 811	pieter.schut@planet.nl
9. Vogelringstation	Harry de Rooij	035 - 6289 470	harryderooij@planet.nl
10. Nestkasten	Ronald Beskers	035 - 5387 341	nestkastonderzoek@vwggooi.nl
11. Steenuilen	Frank van de Weijer	035 - 5311 207	fh.vd.weijer@hccnet.nl
12. Kerkuilen	Harry de Rooij/Gerard Mijnhout	035 - 6289 470	harryderooij@planet.nl
13. Roofvogels	Harry de Rooij	035 - 6289 470	harryderooij@planet.nl
14. Ijsvogels	Jelle Harder	035 - 6937 858	jelleharder@hetnet.nl
15. Broedvogelinventarisaties	Dirk Prop/Piet Spoorenberg	035 - 5253 723	broedvogels@vwggooi.nl

Coördinatieteam Avifauna: Juun de Boer (voorzitter), Jan Mooij en Dirk Prop

Voor ongelukken en/of problemen, die ontstaan tijdens activiteiten van de Vogelwerkgroep aanvaardt de vereniging geen enkele aansprakelijkheid. Deelname geschiedt op vrijwillige basis.

